

Suomen *mukana* ja *mukaan* seuralaissuhteen ilmaisijoina

Kiintopisteen ilmaisukeinot, konstruktiot ja osallistujien symmetriaero

KRISTA OJUTKANGAS

1 Johdanto

Suomessa on lukuisia keinoja ilmaista yhdessä olemista tai toimimista eli seuralaisuutta. Näistä keinoista tämän tutkimuksen kohteena ovat postpositioina ja adverbina toimivat grammit *mukana* ja sen variantti *muassa*¹ (esim. *pääsi isänsä mukana matkalle, koko omaisuuteni on muassani*) sekä *mukaan* (lähde *mukaan*). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisissa konstruktioissa *mukana* ja *mukaan* esiintyvät: millaisten verbien kanssa grammeja käytetään, millaisia grammin kuvaaman suhteen kiintopisteet eli tilanteen suhteutuskohdat (seurattavat, engl. *accompanee*) ovat ja miten kiintopiste ilmaistaan kielellisesti? Analysoitavaksi tulevat myös grammilla kuvattujen suhteiden muuttujat eli oliot, jotka sijoitetaan suhteeseen kiintopisteen avulla (seuralainen, engl. *companion*), mutta konstruktion kannalta kiintopisteen ilmaus on pysyvä elementti ja siksi syntaktisesti keskeisempi. Asetelma 1 havainnollistaa tarkasteltavana olevaa konstruktiota ja sen osia.

KIINTOPISTE = SEURATTAVA	VERBI	MUUTTUJA = SEURALAINEN	GRAMMI
Kuljettajalla	on	puhelin	<i>mukana</i> .

Asetelma 1.

Esimerkki seuralaissuhdetta ilmaisevasta konstruktioista.

Sirola-Belliard (2011, 2016) on tutkinut kahta suomen keskeistä seuralaisuuden ilmaisukeinoja, komitatiivisijaa (*ystävineen*) ja postpositiota *kanssa*. Seuraan käyttämissäni nimityksissä Sirola-Belliardia (2011: 136; 2016: 27) eli varaan *komitatiivi*-termin muodon (sijan, grammin, konstruktion) käyttöön ja nimitän muodolla ilmaistua

1. Tekstissä *mukana*-nimitys kattaa sekä essiivin *mukana* että inessiivin *muassa*.

asiaintilaa *seuralaisuudeksi* tai *seuralaissuhteeksi* (*accompaniment*). Seuralaissuhteissa on tyypillisesti ainakin yksi ihmisosallistuja ja osallistujien välillä vallitsee epäsymmetria dominoivan seurattavan ja sivuroolissa olevan seuralaisen kesken (Stolz, Stroh & Urdze 2006: 26–27; vrt. Sirola-Belliard 2011: 135, 146; Stolz, Stroh & Urdze 2012 [2008]: luku 41.1.1). Yksi tämän tutkimuksen tavoitteista on osoittaa, ettei epäsymmetria ole yksiselitteistä, vaan se varioi paitsi seuralaisuuden eri ilmaisukeinojen kesken (Stolz ym. 2006: 38–40; Sirola-Belliard 2011: 144, 2016: 28) myös yhden grammin esiintymäkonstruktioiden välillä.

Käytän tutkimistani elementeistä nimitystä grammi, joka kattaa kätevästi sekä postpositio- että adverbikäytön: perinteisen määritelmän mukaan postposition yhteydessä kiintopiste ilmaistaan genetiivimuotoisella täydennyksellä tai omistusliitteellä, kun taas adverbikäytössä kiintopiste voidaan ilmaista paikallissijaisella elementillä tai jättää kokonaan ilmaisematta, implisiittiseksi. Nimitys grammi on hyödyllinen myös siksi, että omistusliite kiintopisteen ilmaisukeinona nousee tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi tavalla, joka haastaa perinteisen jaottelun postpositioiden ja adverbien välillä.

Yhdessä olemisen tai toimimisen ilmaisemisen lisäksi olosijainen *mukana* voi *Kielitoimiston sanakirjan* (KS) mukaan kantaa myös ajallisten suhteiden (*iän mukana karttuneet kokemukset*) tai riippuvuussuhteen (*ilmanvastus kasvaa nopeuden mukana*) merkitystä. Illatiivimuodolla *mukaan* puolestaan on tätäkin selvemmin laajentunutta käyttöä, sillä se voi ilmaista toisaalta merkitystä ’jonkin mukaisesti, jotakin noudattaen, seuraten, myötäillen’ (*valokuvan mukaan tehty maalaus*) ja toisaalta osoittaa ilmauksen sisältämän väitteen alkuperää (*tilastojen mukaan vuosisadan kylmin talvi*, KS). Grammien merkitysten moninaisuuden vuoksi tutkimukseni on useampi-osainen: tässä artikkelissa tarkastelen *mukana*- ja *mukaan*-grammeja vain seuralaisuutta ilmaisevina ja toisessa osatutkimuksessa (Ojutkangas, tekeillä) selvitan näiden grammien kieliopillistumista ja leksikaalista alkuperää. Kolmannessa artikkelissa (Ojutkangas, tulossa 2017) tarkastelen seuralaisuutta ilmaisevia *mukana*- ja *mukaan*-konstruktioita tiukemmin syntaktisesta näkökulmasta. Kaikki osatutkimukset perustuvat aineistoon, joka edustaa pääosin kirjakieltä 1500-luvulta nykypäivään (Kaino, Kielipankki, Lauseopin arkisto). Kieliopillistumisen tutkimuksessa historiallinen aineisto on välttämätön, mutta myös tässä osatutkimuksessa käy ilmi, että *mukana*- ja *mukaan*-grammien seuralaissuhdetta ilmaiseva käyttö on muuttunut kirjakielessä nykypäivään tultaessa. Tutkimus jatkaa fennistiikassa 2000-luvulla kognitiivisen kielen tutkimuksen hengessä tehtyä grammien syntaktis-semanticista tutkimusta (esim. Huumo 2010, 2013, 2015; Lehimets 2013a, 2013b; Ojutkangas 2005, 2006, 2008, 2012; Ojutkangas & Huumo 2010; Päiviö 2004, 2016; Seppälä 2010; Suutari 2006; Teeri-Niknamoghdam 2016).

Artikkelini rakentuu siten, että luvussa 2 esittelen tutkimukseni aineiston, muutamia olennaisia taustaoletuksia ja menetelmän. Luvussa 3 käsittelen seuralaisuuden keskeisenä seikkana liitettyä osallistujien välistä symmetriaeroa syntaksin näkökulmasta. Tämän tarkastelun perusteella otan kantaa sekä seuralaisuuden osallistujien symmetriaeroon että perinteiseen sanaluokkajakoon postpositioiden ja adverbien välillä; ennen kaikkea omistusliitteen käyttö kiintopisteen ilmaisimena kytkee nämä

kaksi seikkaa yhteen. Luvussa 4 tarkastelen seuralaisuutta ilmaisevien *mukana-* ja *mukaan-*grammien käyttöä aineistosta nousevien konstruktoiden pohjalta. Lopuksi kokoa tutkimukseni tärkeimmän annin yhteenvetolukuun 5.²

2 Tutkimuksen aineisto, taustaoletukset ja menetelmä

Tämän tutkimuksen lähtökohta on historiallinen, koska myös nykykielen antama kuva saa syvyyttä historiallisesta taustoituksesta. Niinpä tutkimus perustuu aineistoon, joka on koottu Kotimaisten kielten keskuksen Kaino-palvelimella saatavana olevista vanhan kirjakielen ja varhaisnykysuomen korpuksista sekä Kielipankin suomen kielen teksti-kokoelmaan kuuluvasta *Hämeen Sanomien* vuoden 2000 vuosikerrasta. Historiallisen lähtökohdan vuoksi kokosin ensin 1800-luvun kirjakielen aineiston. Tämän aineiston koon perusteella valitsin nykykirjakieltä edustavan aineiston siten, että 1800-luvun kirjakielen ja nykykirjakielen esiintymiä on suunnilleen saman verran. Peruste tähän on myös käytännöllinen, sillä tätä suuremman aineiston käsittely olisi ollut tutkimuksen mittakaavan kannalta liian työlästä. Murre-esiintymät on poimittu Lauseopin arkiston murrekorpuksista, ja tämä aineisto toimii historiallisen tarkastelun vertailu-materiaalina. Tutkimuksen laajuuden rajaamisen vuoksi nykypuhekielen aineistot jäävät tarkastelun ulkopuolelle, ja lisäksi käytetyn aineiston taajuussuhteet viittaavat siihen, että nämä grammit ovat nimenomaan kirjoitetulle kielelle ominaisia. Tauluk-koon 1 on koottu eri osa-aineistojen koot ja sanemäärät. Siitä käy ilmi, että tutkitta-vien grammien käyttö kirjakielessä on huomattavan nuorta: niiden käyttö lisääntyi rä-jähdysmäisesti 1800-luvulla, jolloin suomen kirjallinen käyttöala laajeni kaikille elä-män osa-alueille (esim. Häkkinen 1994: 101–158). Myös kirjakielen historiaan liitty-vät seikat, mukaan lukien mahdolliset vieraat mallit, on siis syytä ottaa tutkimuksessa huomioon, mutta paneudun tähän toisessa osatutkimuksessa, jossa selvittelen gram-mien alkuperää ja kehitystä (Ojutkangas, tekeillä; vrt. myös Nordlund 2011; Nordlund & Pekkarinen 2014).

Suomen grammeille on tyypillistä se, että ne sisältävät paikallissijan tunnuksen (*mukana-/muassa-* ja *mukaan-*muodoilla essiivin/inessiivin ja illatiivin) ja muodosta-vat vajaan paradigman. Olosijat ovat suomen nominien paikallissijoista frekventeimpiä (ISK 2004 § 1227), ja suomalaisessa kielioppitraditiossa sijat on tapana luetella järjes-tyksessä, jossa olosija on ensin. Näiden seikkojen vuoksi on houkutus olettaa, että olo-sijainen muoto on grammienkin paradigmassa perustapaus. Frekvenssi ei tätä kuiten-kaan tue, sillä tämän tutkimuksen nykykirjakielen ja 1800-luvun kirjakielen aineistossa tulosijainen *mukaan* on noin viisi kertaa yleisempi kuin olosijainen *mukana*-muoto (ks. taulukkoa 1)³. Tulosijaisten muotojen olosijaisia suurempi frekvenssi on todettu muutenkin grammeille tyypilliseksi. Lauseopin arkiston aineistossa tulosijaiset muo-

2. Kiitos Maija Sirola-Belliardille ja Virittäjän arvioijille hyvistä kommentista, joista on ollut paljon hyötyä artikkeleita viimeistellessäni.

3. Suomen kielen taajuussanaston esittämät frekvenssitiiedot eroavat tämän tutkimuksen aineistos-ta melkoisesti (lehtitekstissä *mukaan* 11,09 = 0,1109 % ja *mukana* 6,02 = 0,0602 %). On vaikea arvioida, mistä ero johtuu. Taajuussanaston lehtitekstiaineiston koko on 106 376 sanaa.

dot *sisään/sisälle*, *alle*, *päälle*, *eteen* ja *ulos* ovat kaikki paradigmojensa frekventeimpiä jäseniä (vrt. *taakse*; Ojutkangas 2008: 390–391; Ojutkangas & Huumo 2010: 42). Käsitteellisesti tulosijaisten muotojen frekventtiys on jopa odotuksenmukaista: Talmyn (2000: 265–279, 306–307) mukaan ihminen tyypillisesti olettaa, että kuvattavan tilanteen lähtökohta käy ilmi kontekstista ja että päämäärä on pysyvä, kun taas liikeradan välivaiheiden ilmaiseminen on toissijaista.

Taulukko 1.

Aineiston koostumus grammeittain ja osa-aineistoittain.

	<i>mukana</i> (%)	<i>muassa</i> (%)	<i>mukaan</i> (%)	Yht.	Korpuksen sanemäärä
Vanha kirjasuomi	0	2	6	8	n. 42 000 ⁴
1800-luvun kirjakieli	126 (0,0026)	202 (0,0042)	744 (0,0341)	1 072	4 862 190 ⁵
Hämeen Sanomat 2000	151 (0,0771)	0 ⁶	774 (0,3952)	925	195 844
Lauseopin arkisto	69 (0,0079)	3 (0,00034)	86 (0,0099)	158	871 574
Yhteensä	346	207	1 610	2 163	

Toinen suomen grammien vajaisiin paradigmoihin liittyvä seikka on se, että ne toimivat yleensä merkityksen kannalta kokonaisuuksina. Jos siis grammilla on useita eri merkityksiä, kaikki sen muodot voivat ilmaista kaikkia tai ainakin keskeisimpiä merkityksiä; esimerkiksi *päällä*-, *päältä*- ja *päälle*-muotoja käytetään kaikkia sekä merkityksessä 'yläpuolella, yllä' että 'kytkemiseen, katkaisemiseen tms. liittyvissä ilmauksissa' (KS). *mukana*- ja *mukaan*-grammeilla näin ei kuitenkaan ole, vaan tulosijainen muoto on tehnyt semanttisen irtioton käytännössä vain seuralaisuutta ilmaisevasta olosijaisesta paristaan. Tämä irtiotto on luonnollisesti kytköksissä muodon suureen frekvenssiin, sillä 'noudattaen, seuraten' -merkitys on *mukaan*-muodon ylivoimaisesti yleisin tehtävä 1800-luvun kirjakielessä, ja murreaineistossakin se on yleisempi kuin muut. Nykykirjakielissä puolestaan *mukaan*-muodon merkityksenä dominoi tiedon alkuperän ilmaiseminen. Vanhan kirjakielen niukoilta *mukaan*-esiintymiltä seuralaisuuden merkitys puuttuu kokonaan. *mukaan*-muodon eri merkitysten esiintymätiedot on koottu taulukkoon 2 (seur. sivulla). Taulukon perusteella voisi olettaa, että seuralaissuhde käsitteistetään suomessa voittopuolisesti staattisena, ainakin mikäli

4. Sanemäärä on laskettu niistä kahdeksasta tekstistä, joissa tutkittavia sanoja esiintyy (1700-luvulta alkaen). Koko vanhan kirjasuomen korpuksen laajuus on 3 428 618 sanaa (http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/vks_coll_rdf.xml).

5. Varhaisnykysuomen korpuksessa 1800-luvun aineiston esiintymätaajuudet on laskettu tämän suuruudesta aineistosta (<http://kaino.kotus.fi/sanat/taajuuslista/vns.php>). Tämän tutkimuksen *mukaan*-esiintymät on niiden huomattavan taajuuden vuoksi poimittu vain korpuksen sanomalehdistä, joiden sanemäärä on 2 180 273. *mukaan*-muodon taajuuden olen siis laskenut tästä määrästä.

6. Korpuksessa on vain kaksi *muassa*-tapausta, jotka molemmat ovat *muun muassa*-fraasissa. Nämä olen jättänyt kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.

suhteen kielentämiseen käytetään *mukana*- tai *mukaan*-grammeja. Palaan tähän seikkaan aineiston analyysin yhteydessä.

mukaan-muodolla ei toisaalta ole niitä abstraktimpia merkityksiä, ajallisen suhteen ja riippuvuussuhteen ilmaisutehtäviä, jotka *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan ovat *mukana*-muodolle mahdollisia. Koska *Kielitoimiston sanakirja* on nykykielen sanakirja, tarkastelin näitä merkityksiä nykykielisessä aineistossani. Aineistoni valossa niitä on pidettävä marginaalisina, sillä tällaisia suhteita ilmaisevia *mukana*-grammin esiintymiä on aineistossa väljästikin tulkiten vain muutamia, esim. *Lopullinen muutos asioiden tapahtuukin vasta sukupolven vaihtumisen mukana* (hasa2000/123930). Aineistoni näyttäisi siis vahvistavan Lehikaisen (1980: 387) käsitystä, jonka mukaan *myötä* on syrjäyttänyt *mukana*-sanana tällaisista yhteyksistä. Tässä tutkimuksessa tarkastelenkin *mukana*-muotoa vain seuralaisuutta ilmaisevana.

Taulukko 2.
mukaan-muodon merkitykset osa-aineistoittain.

	Seuralaisuus	'Noudattaen, seuraten'	Tiedon alkuperä	Yht.
Vanha kirjasuomi	0	6	0	6
1800-luvun kirjakieli	64	587	93	744
Hämeen Sanomat 2000	79	180	515	774
Lauseopin arkisto	34	47	5	86
Yhteensä	177	820	613	1 610

Grammien esiintymät on poimittu virkekontekstissa, ja ne on syötetty Microsoft Access -tietokantaan. Tietokannassa kustakin esiintymästä on analysoitu joukko tekijöitä, kuten perusmerkitys, morfologinen muoto, syntaktinen asema, grammin yhteydessä käytetty verbi, tilanteen osallistujien eli muuttujan ja kiintopisteen (seuralaisuuhdetta ilmaisevissa tapauksissa seuralaisen ja seurattavan) tyypit sekä kiintopisteen ilmaisevan tyypin. Tutkimukseni perustuu näiden tekijöiden ja niiden yhteisvaikutusten havainnointiin ja arviointiin. Vaikka tutkimukseni on aineistopohjainen, menetelmäni on kvalitatiivinen. Esitän jonkin verran numeerista tietoa erilaisten tapausten esiintymämääristä, mutta niiden tarkoituksena on ennen kaikkea tukea kvalitatiivista analyysia, johon paneudun seuraavissa luvuissa.

3 Seuralaisuhteelle ominainen epäsymmetria ja grammin syntaktinen tehtävä

Stolzin, Strohin ja Urdzen (2006) mukaan seuralaisuhteelle on tyypillistä ensinnäkin epäsymmetria dominoivan seurattavan (*accompanee*) ja sivuroolissa olevan seuralaisen (*companion*) kesken. Seuralainen osallistuu siis kuvattuun tilanteeseen vain seurattavan välityksellä, ei itsenäisesti. Toiseksi seuralaisuhteen osapuolet mutta aivan

erityisesti seurattava ovat tavallisesti ihmisiä. Kolmanneksi prototyyppisessä seuralaissuhteessa on kyse liikeverbillä kielenntetystä toiminnasta. (Mts. 26–27.) Seuralaissuhteen seurattava on samalla kiintopiste (KP) ja seuralainen muuttuja (M).⁷ Asetelma 2 havainnollistaa tätä.

M = SEURALAINEN	LIKEVERBI	KP = SEURATTAVA	GRAMMI
Koira	lähti	emännän	mukaan.

Asetelma 2.

Prototyyppinen komitatiivinen konstruktio (vrt. Stolz ym. 2006: 26–27).

Voi vaikuttaa ristiriitaiselta, että semanttisesti dominoiva osapuoli on kiintopiste eikä muuttuja, joka määritelmällisesti on kielenntävässä tilanteessa varsinaisen huomion kohteena, puheen aihe (esim. Langacker 2008: 57–60, 70–73). Grammi-konstruktioissa kiintopisteen, ei muuttujan, ilmaisukeino on kuitenkin ratkaiseva, sillä konstruktion tyyppi perustuu juuri kiintopisteen ilmaisukeinon tyyppiin. Lisäksi esitän, että semanttisesti symmetriaero perustuu siihen, että seuralaissuhteen kiintopiste on myös viitepiste (*reference point*; Langacker 2000: 173–177). Viitepiste on elementti, joka toimii ikään kuin porttina toiseen elementtiin. Esimerkiksi osien nimitykset (kuten *sormi* tai *ovi*) ymmärretään suhteessa siihen kokonaisuuteen, jonka osia ne ovat (*käsi*, *huone* tai *talo*); näissä kokonaisuus on viitepiste, joka mahdollistaa osan nimityksen ymmärtämisen (Langacker 2000: 177). Samaan tapaan Jaakola (2004: 34–38) kuvaa suomen genetiivin perusmerkityksen siten, että substantiivin genetiivimäärite toimii viitepisteenä pääsanalleen. Esimerkiksi lausekkeen *Ellan äiti* tulkinnaassa uutteen olioon (äitiin, joka on muuttuja) päästään käsiksi tutun olion (Ellan, joka on kiintopiste) kautta (mts. 34, 39). Tämän tutkimuksen kehityksessä seuralaissuhteen seurattava/kiintopiste on viitepiste, joka vie kommunikaatiossa seuraajan/muuttujan luo: edellä esimerkkeinä käytettyjen lauseiden *kuljettajalla on puhelin mukana* ja *koira lähti emännän mukaan* kuvaamissa tilanteissa kuljettaja ja emäntä ovat seurattavia/kiintopisteitä/viitepisteitä, joiden kautta seuralaisen/muuttujan (puhelimien, koiran) rooli ja toiminta ymmärretään. Seuralaissuhde sinänsä on kuin mikä tahansa kahden olion rinnastus tai esiintyminen yhdessä, mutta kiintopisteen rooli viitepisteenä tekee siitä epäsymmetrisen.

mukana- ja *mukaan-*grammien kuvaamaan suhteeseen kuuluu osallistujien välinen symmetriaero, mutta lisäksi kiintopisteen ilmaisukeinon syntaktisesta asemasta riippuu, miten selvä symmetriaero on. Aiemmassa tutkimuksessa syntaksia ei ole katavasti otettu huomioon, sillä vaikka esimerkiksi Stolz, Stroh ja Urdze (2012 [2008]: luku 41.1.1) toteavat symmetriaeron usein näkyvän myös kieliopillisessa rakenteessa, laajemmassa tutkimuksessaan (Stolz ym. 2006: 19) he rajaavat yksiselitteisesti tarkas-

7. Kognitiivisessa kieliopissa muuttuja ja kiintopiste -jäsenystä voidaan hyödyntää useammalla kieliopillisella tasolla ja lauseen tasolla subjekti edustaa muuttujaa. Tässä tarkastelu keskittyy kuitenkin grammilla ilmaistun suhteen osallistujiin, ja siksi myös subjekti voi joissakin rakenteissa edustaa seuralaissuhteen kiintopistettä. (Ks. Langacker 2000: 8, 34, 74–75; 2008: 57–60, 70–73.)

telunsa ulkopuolelle sellaiset tapaukset, joissa seuralaisuutta ilmaisevan elementin kielipiillinen status vaihtelee konstruktioittain tai joissa suhteen kiintopiste jätetään implisiittiseksi (esim. saksan verbiprefiksin *mit*). Sirola-Belliard (2016: 314–315) puolestaan on myös syntaksin huomioon ottaen osoittanut, että suomen *-ine*-päätteisellä komitatiivisijalla ilmaistun suhteen osallistujien välillä on aina symmetriaero, mutta samaan merkitysalueeseen kiinnittyvällä *kanssa*-postpositiolla sen sijaan voidaan ilmaista myös osallistujien tasaveroista asemaa edellyttävää resiprookista suhdetta.

Syntaksi on siis otettava huomioon seuralaissuhteen symmetriaa tarkasteltaessa: mitä prominenttimman syntaktisen aseman kiintopisteen ilmaisukeino saa lauseessa, sitä selvempi symmetriaero on. Tarkastelun kohteeksi nousee kolme syntaktista asemaa, nimittäin subjekti, teemapaikallinen adverbialiaali (T-adverbialiaali) ja muu adverbialiaali. Subjektin aseman painokkuus on ilmeistä: se on lauseen sisältämän kuvauksen alkupiste, yleensä lauseen teema ja tyypillisesti ihmisviitteinen (esim. Givón 1984: 135–140; Chafe 1994: 82–83; Langacker 2000: 36–37). Sanajärjestyksessä subjekti on yleensä teemapaikalla, lauseen alussa. Teemapaiikka on suomen sanajärjestyksessä yleisesti painokas, ja siihen voi asettua muitakin lauseenjäseniä kuin subjekti. Niinpä teemapaikalle asettuvat adverbialiaalit (esimerkiksi omistusrakenteessa: *Marialla on kirja*) ovat painokkaampia kuin muut adverbialiaalit, ja niillä onkin monia yhteisiä ominaisuuksia subjektin kanssa. (Vilkuna 1989: 37–50; ISK 2004 § 1369; Helasvuo & Huomo 2010.) Kuvaan seuraavaksi, miten nämä kytkeytyvät kiintopisteen ilmaisukeinoihin eri konstruktioissa. Havainnollisuuden vuoksi olen lihavoanut kaikista käyttämistäni esimerkeistä kiintopisteen ilmaisukeinon ja kursivoivut grammit.

mukana ja *mukaan* ovat suomelle tyypillisiä grammeja, jotka toimivat sekä postpositioina että adverbeina.⁸ Tämä on maailman kielissä tavallista (esim. Hagège 2010: 51–57, 255–256; Libert 2013: 89–100). Perinteisen määritelmän mukaan postposition yhteydessä kiintopiste ilmaistaan genetiivimuotoisella nominilla (*kirjan mukana tuli tervehdys Aune-tädiltä*) tai omistusliitteellä (*Aune vei kirjan mukanaan; Aunella oli kirja mukanaan*). Adverbin yhteydessä taas kiintopiste ilmaistaan paikallissijaisella elementillä (*minulla on kirja mukana; olen mukana kirjahankkeessa*) tai se jää kokonaan kielentämättä, implisiittiseksi (*kirja on/kulkee mukana*). Tämä on myös ISK:n (2004 § 687, 691) kanta. Koska seuralaissuhteessa ihmisosallistujat ja varsinkin ihmiskiintopisteet ovat tyypillisiä, nousee omistusliite varteenotettavaksi kiintopisteen ilmaisukeinoksi. Tämä on seikka, joka ei aiemmassa grammeja koskevassa tutkimuksessa kenties ole noussut esiin, koska enin osa tutkimuksesta on kohdistunut spatiaalisia suhteita ilmaiseviin elementteihin.

Stolzin ym. (2006: 19) tutkimuksessa tarkastellaan vain sellaisia rakenteita, joissa seurattava, seuralainen ja seuralaisuutta ilmaiseva elementti ovat kaikki yksiselitteisesti läsnä seuralaisuutta ilmaisevan elementin kannalta prototyyppisellä tavalla. Myös tässä yhteydessä voidaan pitää perustapauksena niitä konstruktioita, joissa kiintopiste ilmaistaan postposition genetiivimuotoisella täydennyksellä. Tällöin kiintopiste edustuu ei-teemapaikallisena adverbialina toimivan lausekkeen osana ja sen ja muuttujan

---

8. Tämä syntaktinen monimuotoisuus on tosin ominaista vain seuralaisuutta ilmaiseville *mukana*- ja *mukaan*-esiintymille, sillä abstraktimmissa merkityksissä käytetty *mukaan* on aina postpositio.

(joka esimerkissä 1 edustuu subjektina *henkilöt*) välinen symmetriaero perustuu grammiem semantiikkaan eli siihen, että kiintopiste on viitepisteroolinsa takia seuralaissuhteessa ensisijainen elementti.

- (1) KP: genetiivimuotoinen nomini, ei-teemapaikkaisena adverbiaalina toimivan lausekkeen osa
Sairasten henkilöiden kuljettamiseen voi myös saada katettuja tavaravaunuja 5 markan maksusta. Henkilöt, jotka sellaisessa vaunussa seuraavat **sairasten mukana**, eivät suorita mitään maksua. (KAINO/1800/1899serl:p41)

Postpositioliousekkeeseen verrattuna vahvempana symmetriaeroa voidaan pitää kahdessa konstruktioyypissä, joissa kiintopisteen ilmaisukeino on syntaktisesti painokkaassa asemassa, subjektina tai teemapaikkaisena adverbiaalina. Tällöin omistusliite on keskeinen kiintopisteen ilmaisukeino, sillä *mukana-* ja *mukaan-*grammin yhteydessä omistusliite on lähes aina samaviitteinen subjektin kanssa (vrt. Vilkuna 2000: 228–231). Osallistujien välinen symmetriaero on siis selvimmillään tällaisissa tapauksissa (ks. esim. 2a). Näihin rinnastuvat tapaukset, joissa (ihmis)kiintopiste on ilmaistu teemapaikkaisella paikallissijaisella nominilla ja joissa teemapaikka nostaa jäsenen lauseessa keskeiseksi ja luo selvän symmetriaeron seuralaissuhteen osapuolten välille, vaikka syntaktisesti kiintopisteen ilmaus on adverbiaali (esim. 2b). Lisäksi on huomattava, että jos omistusliite ei ole samaviitteinen subjektin kanssa, se on yleensä samaviitteinen tällaisen teemapaikkaisen adverbiaalinnan kanssa (esim. 2c). Erityisen selvästi dominoivassa asemassa oleva kiintopiste edustuu siis teemapaikalla, joko subjektina tai T-adverbiaalina.

- (2) a. KP: subjektin kanssa samaviitteinen omistusliite
Suonista on yksi paksumpi, (laskimo) joka tuopi istukan kautta uutta verta äitien ruumiista sikiön ruumiiseen, **toiset** hienommat (**valtimot**) palaavat takaisin sikiöstä istukkaan, tuoden *mukanansa* tarpeettomia eli sikiön ruumiissa jo turmeltuja veri-aineita äitien ruumiiseen. (KAINO/1800/Synnytytys1860-50)
- b. KP: paikallissijainen nomini T-adverbiaalina
Ja 'tuul sitt- "aika lail // ja ei 'meil- ol / mittä "ruakkaka *mukan* kom pit "pia vaan 'käytämä se ol "heluntaim "pyhin ja / tultama 'ehtost "takassi ja. (LA/murre/Luvia)⁹
- c. KP: paikallissijainen nomini T-adverbiaalina + sen kanssa samaviitteinen omistusliite
Yhteissuunnittelusihteeri Birgitta Niskanen kertoo, että **jokaisella** on *mukanaan* reissuvihko, johon päivittäin kirjataan lapsia koskevia asioita, vaikkapa lasten kanssa käytyjä keskusteluja. (hasa2000/124432)

9. Lauseopin arkiston esimerkeissä ' ja " merkitsevät suhteellista painotusta ja / ja // erimittaisia taukoja.

Vähäisempänä kuin postpositiolarusekeissa symmetriaeroa voi pitää niissä tapauksissa, joissa kiintopiste on ilmaistu ei-teemapaikkaisella paikallissijaisella nominilla; syntaktisesti tämä nomini toimii adverbiaalina. Näissä tapauksissa on vielä tyypillisesti kyse niin sanotusta toissijaisesta kiintopisteestä (Talmy 2000: 203–214), jolloin koko kuvattava seuralaissuhde saa kehyykseen useamman osallistujan yhteisen toiminnon mutta kanssatoimijoita ei mainita (esim. 3a; ks. toissijaisen kiintopisteen käsitteestä tarkemmin lukua 4.2). Syntaktisesti nämä tapaukset rinnastuvat grammien niin sanottuun kvasiadpositiokäyttöön, jossa kiintopiste ilmaistaan paikallissijaisella nominilla (tyyppi *talossa sisällä*, ks. Ojutkangas & Huumo 2010). Symmetriaero voi lopulta jäädä pelkästään semanttiseksi taustaksi. Näin on tapauksissa, joissa kiintopistettä ei ilmaista lainkaan (esim. 3b).

- (3) a. KP: paikallissijainen nomini ei-teemapaikkaisena adverbiaalina
 Vuonna 1933 hän oli *mukana perustamassa* Chilen sosialistipuoluetta.
 (hasa2000/124494)
- b. KP: implisiittinen
 Mu... mutta ko 'sillon tarttee ollap "puukko '*mukana* ko / 'sitä varten että jo...
 jos 'putoo että saa... / 'jäähän kiip '*puukkon*. (LA/murre/Suodenniemi)

Tiivistäen voi siis todeta, että symmetriaero seuralaissuhteen määrittelijänä ei ole suoraviivainen seikka varsinkaan, kun syntaksi otetaan huomioon. Symmetriaero voi vaihdella sekä merkityksen eri ilmaisukeinojen (komitatiivisija, *kanssa, mukana/ mukaan*, Sirola-Belliard 2011, 2016; Stolz ym. 2006: 38–40) että yhden grammin esiintymäkonstruktioiden kesken.

Tämän tutkimuksen aineiston tarkastelu nostaa esiin kysymyksen, onko perusteltua pitää saman postpositioiden kategorian edustajina niitä grammeja, joiden yhteydessä kiintopiste on ilmaistu omistusliitteellä, ja niitä, joiden kiintopiste on ilmaistu grammin genetiivisijaisella täydennyksellä. Syntaktinen ero näiden kahden välillä näyttää ainakin tämän tutkimusaineiston valossa huomattavalta. Kysymykseen vastaaminen edellyttäisi kattavampaa tutkimusta ihmiskiintopisteisiä tilanteita kielentävistä grammeista. Taulukko 3 kuvaa, minkä verran kussakin osa-aineistossa on seuralaisuutta ilmaisevia *mukana-* ja *mukaan-*grammin esiintymiä ja kuinka kiintopisteen eri ilmaisukeinot jakautuvat aineistossani. Taulukko on järjestetty siten, että keskimäisellä rivillä on tiedot epäsymmetrian suhteen neutraalina pitämästäni postpositiorakenteesta. Sen yläpuolella ovat tiedot rakenteista, joissa symmetriaero kasvaa syntaksin vaikutuksesta, ja alapuolella ovat tiedot niistä rakenteista, joissa symmetriaero vastaavasti pienenee.

Taulukko 3.

Seuralaisuutta ilmaisevat mukana- ja mukaan-grammit: kiintopisteen ilmaisukeinot osa-aineistoittain.

KP:n ilmaisukeino	Nykykielen aineisto (yht. 229)	1800-luvun kielen aineisto (yht. 390)	Murreaineisto (yht. 106)
Omistusliite	14	147	14
Teemapaikallinen paikallissijainen elementti	38	45	14
Postpositioliusekkeen genetiivimuotoinen täydennys	12	105	13
Ei-teemapaikallinen paikallissijainen elementti	85	29	17
Implisiittinen	80	64	48

Lihavoidut esiintymämäärät osoittavat kussakin osa-aineistossa tavallisinta tai tavallisimpia kiintopisteen ilmaisukeinoja. Aineiston lähempi tarkastelu osoittaa, että kiintopistetyypillä ja kiintopisteen ilmaisukeinon tyypillä on nykykielen ja 1800-luvun kielen aineistoissa selvä yhteys. Murreaineistossa tavallisinta on jättää kiintopiste ilmaisematta, ja myös tällä seikalla on yhteytensä kiintopistetyyppiin, mutta yhteys kulkee mutkan kautta. Tarkastelen seuraavaksi lähemmin seuralaisuutta ilmaisevia mukana- ja mukaan-grammeja käyttäen lähtökohtanani kiintopistetyyppejä ja konstruktiossa esiintyvän verbin semanttista tyyppiä.

4 Seuralaisuutta ilmaisevat mukana- ja mukaan-grammit esiintymäkonstruktioissaan

Taulukko 4 kuvaa seuralaisuutta ilmaisevien mukana- ja mukaan-muotojen kiintopistetyypit aineistossani. Koska samat kiintopistetyypit ovat yleisimpiä molemmilla muodoilla, käsittelen niitä samassa yhteydessä. Muotojen väliset erot tulevat luonnollisesti esiin, kun tarkastellaan lähemmin grammien esiintymäkonstruktoita.

Taulukko 4.

Seuralaisuutta ilmaisevat mukana- ja mukaan-grammit: kiintopistetyypit osa-aineistoittain.

KP:n tyyppi	Nykykielen aineisto (yht. 229)	1800-luvun kielen aineisto (yht. 390)	Murreaineisto (yht. 106)	Kaikki (yht. 725)
Ihminen	24	229	81	336
Toiminta	144	10	13	167
Abstrakti olio	36	56	1	93
Esine	6	48	2	56
Muu	19	47	9	73

Kuten taulukosta 4 käy ilmi, ihmiskiintopisteet dominoivat 1800-luvun kielen aineistossa (esim. *suomalaisilla oli lapioita muassa*) ja murreaineistossa (esim. *oeshan 'ne 'vieny miut "mukanaa*), kun taas nyky-yleiskielen aineistossani toimintakiintopisteet ovat yleisimpiä (esim. *Honkanen oli mukana siinä produktiossa*). Koska erot muihin kiintopistetyyppeihin¹⁰ ovat huomattavat, tarkastelen tutkimuksessani lähemmin vain näiden kahden esiintymäkonstruktioita. Käytän tutkimuksessani konstruktion käsitettä tarkoittamaan tietynlaisten elementtien toistuvia yhteisesiintymiä aineistossa; jo riittävän tiheä esiintyminen riittää, että tällaista yhteisesiintymää voi pitää konstruktiona (esim. Goldberg 2005: 5). Konstruktion tiukemman määritelmän mukaan (Goldberg 1995: 4) konstruktion merkityksessä tulee olla jotakin sellaista, mikä ei ole suoraan ennustettavissa konstruktion jäsenten merkityksistä. Nämä molemmat näkökulmat ovat tässä tarkasteltavissa konstruktioissa läsnä. Kiintopistetyypin lisäksi tarkasteltavien konstruktioiden analyysissä on läsnä kolme toisiinsa kytkeytyvää elementtiä, verbin semanttinen tyyppi, kiintopisteen ilmaisukeino sekä sanajärjestys teemapaikalla ja ei-teemapaikalla esiintyvien elementtien erottamiseksi.

4.1 Kiintopisteenä ihminen

1800-luvun aineistossa ja murreaineistossa tavallisin kiintopiste on seuralaisuuden peruserkityksen kannalta odotuksenmukaisesti ihminen, kun taas nykykielen aineistossa ihmiskiintopisteet ovat harvinaisia. Aineistossani ihmiskiintopisteiden yhteydessä esiintyvä muuttuja on useimmiten esine; toiseksi yleisin ryhmä ovat ihmis-muuttujat. *mukana-* ja *mukaan-*grammeilla ilmaistussa seuralaisuudessa tyyppillistä on siis ihmiskiintopiste eikä yhtä selvästi se, että kyse olisi nimenomaan kahden ihmisen välisestä suhteesta (vrt. Stolz ym. 2006: 26). Taulukosta 5 käy ilmi, miten *mukana-* ja *mukaan-*grammien ihmiskiintopisteet ilmaistaan aineistoni esiintymissä.

Taulukko 5.

Seuralaisuutta ilmaisevat *mukana-* ja *mukaan-*grammit: ihmiskiintopisteiden ilmaisukeinot osa-aineistoittain.

Ihmiskiintopisteiden ilmaisukeinot	Nykykielen aineisto (yht. 24)	1800-luvun kielen aineisto (yht. 229)	Murreaineisto (yht. 81)
Omistusliite	9	106	13
Teemapaikkainen paikallissijainen elementti	0	42	11
Postpositiolausekkeen genetiivimuotoinen täydennys	4	32	6
Ei-teemapaikkainen paikallissijainen elementti	2	14	11
Implisiittinen	9	35	40

10. Esim. *kirjeessä on mukana rahaa* (esine KP:nä), *yksi synti tuo aina yhdeksän muuta syntiä mukanaan* (abstrakti olio KP:nä), *virrat ja ojat tuovat muassaan kultaa vuorista* (luonnonympäristö KP:nä).

Omistusliitteen keskeinen asema kiintopisteen ilmaissuhteina on odotuksen mukainen, koska tarkasteltavana ovat nimenomaan ihmiskiintopisteiset tapaukset. Kaikilla kiintopisteen ilmaissuhteilla on kuitenkin oma paikkansa *mukana-* ja *mukaan-*grammien esiintymäkonstruktioiden järjestelmässä. Tämä käy ilmi, kun tarkastellaan esiintymiä verbeittäin. Taulukko 6 kertoo, millaisten verbien¹¹ yhteydessä ihmiskiintopisteiset *mukana-* ja *mukaan-*muodot esiintyvät.

Taulukko 6.

Seuralaisuutta ilmaisevat *mukana-* ja *mukaan-*grammit: ihmiskiintopisteisten esiintymien verbien semanttiset tyypit osa-aineistoittain.

Verbin semanttinen tyyppi	Nykykielen aineisto (yht. 24)	1800-luvun kielen aineisto (yht. 229)	Murreaineisto (yht. 81)
olla-verbi	10	85	39
Liikuttamisverbit	3	63	5
Hankkimisverbit	5	23	15
Liikeverbit	3	29	10
Muut	3	29	12

Taulukon 6 neljä nimettyä verbiryhmää kattavat vähintään 70 prosenttia kunkin osa-aineiston ihmiskiintopisteisistä esiintymistä, joten näiden verbien ympärille rakentuvien konstruktioiden analyysi antaa varsin kattavan kuvan seuralaisuutta ilmaisevien *mukana-* ja *mukaan-*grammien käytöstä. Rajaan jatkossa tarkasteluni näiden verbien ympärille rakentuviin konstruktiioihin 1800-luvun kirjakielen ja Lauseopin arkiston aineistoissa. Nykykielen aineiston niukkoja ihmiskiintopisteisiä esiintymiä kommentoin luvussa 4.1.5. Taulukkojen 5 ja 6 tietojen yhdistäminen paljastaa taulukon 7 mukaisen kuvan (ks. seur. sivua). Lyhenne T-NP tarkoittaa teemapaikalla ja ei-T-NP vastaavasti muualla kuin teemapaikalla sijaitsevaa paikallissijaista nominilauseketta. N-gen tarkoittaa genetiivimuotoista nominia ja impl. ilmaisematta jäävää kiintopistettä.

Taulukko 7 antaa yleiskuvan siitä, miten selvä seuralaisuuteille ominainen symmetriaero kunkin verbin yhteydessä on: mitä useammin kiintopiste ilmaistaan omistusliitteellä tai teemapaikallisella NP:llä, sitä dominoivampi kiintopiste on muutujan nähden. Voi siis todeta, että 1800-luvun aineistossa *olla-*verbin ja transitiiivisten verbien ympärille rakentuvat konstruktiot ilmaisevat sellaisia seuralaisuhteita, joissa osallistujien välinen symmetriaero on suuri. Liikeverbien ympärille rakentuvat konstruktiot puolestaan edustavat selvimmin standarditapauksia, joissa kiintopiste ilmaistaan postpositioliasekkeen genetiivimuotoisella täydennyksellä ja symmetriaero perustuu kiintopisteen viitepisterooliin. Toisaalta liikeverbien esiintymämäärä ai-

11. Pajusen (2001) luokittelussa liikuttamisverbejä nimitetään kausatiivisiksi liikeverbeiksi (mts. 226–231), ja aineistoni liikeverbit kuuluvat Pajusen luokittelun omavoimaista liikettä ilmaiseviin verbeihin (mts. 198–211). Olen valinnut näistä ryhmistä käyttämäni nimitykset lyhyden vuoksi. Hankkimisverbit puolestaan vastaavat Pajusen luokittelun antamisverbejä (mts. 262–267). Käytän eri nimitystä siksi, että *mukaan-*grammin sisältävissä konstruktioiden *antaa* toimii eri tavoin kuin *saada* tai *ottaa*, kuten tuonnempana käy ilmi.

Taulukko 7.

Seuralaisuutta ilmaisevat *mukana-* ja *mukaan-*grammit: ihmiskiintopisteiden ilmaisukeinot verbeittäin ja osa-aineistoittain.

Osa- aineisto	1800-luvun kielen aineisto (yht. 200)					Murreaineisto (yht. 69)				
	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.
<i>olla</i> -verbi	9	40 ¹²	5	13	18	0	10	4	5	20
Liikutta- misverbit	58	0	1	0	4	4	0	0	0	1
Hankkimis- verbit	20	1	1	1	0	6	0	0	2	7
Liikeverbit	7	0	14	0	8	1	0	2	1	6
Yhteensä	94	41	21	14	30	11	10	6	8	34

neistossa on neljästä tarkastellusta verbityypistä pienin, joten tässä suhteessa suomen *mukana-* ja *mukaan-* grammit eroavat Stolzin ym. (2006: 26, 29) kannasta, että intransitiiviset liikeverbit ovat seuralaisuudessa prototyypisiä. Lisäksi omistusliitteet toimivat eri tavoin liikeverbien kuin muiden verbien yhteydessä (ks. tarkemmin lukua 4.1.4). Taulukosta voi huomata myös sen, että 1800-luvun kirjakielen ja Lauseopin arkiston murreaineiston välillä on eroja varsinkin *olla-* ja hankkimisverbillisissä tapauksissa, sillä niissä kiintopiste jää murreaineistossa selvästi useammin ilmaisematta kuin 1800-luvun aineistossa. Tarkastelen seuraavaksi kunkin verbin ympärille rakentuvia konstruktioita erikseen. Käsitelen ensin *olla*-verbiä, joka on verbeistä yleisin, sitten transitiivisia verbejä ja lopuksi liikeverbejä. Kuvaan kullekin verbille ominaisen konstruktion asetelman avulla.

4.1.1 *mukana* + *olla*-verbi

Asetelma 3 antaa yleiskuvan ihmiskiintopisteisestä konstruktiosta, jossa esiintyy *olla*-verbi. Kiintopiste eli seurattava edustuu tyypillisimmin adessiivimuotoisena, omistajan tai haltijan ilmaisevana nominilausekkeena teemapaikalla. Kiintopisteen ilmaisukeinoa voi tukea grammin omistusliitteisyys. Muuttuja eli seuralainen on useimmiten esine tai ihminen.

KP = SEURATTAVA	VERBI	M = SEURALAINEN	GRAMMI
Jollakulla	on	jokin/jotakin	mukana(an).

Asetelma 3.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on *olla*-verbi.

12. Näistä 19:ssä on lisäksi omistusliite.

Konstruktion käsittelyn aluksi toistan *olla*-verbiä koskevan osan taulukosta 7. Erona alkuperäiseen taulukkoon ovat lukumäärät, jotka ilmaisevat kulloinkin tarkasteltavana olevan verbityypin esiintymämäärän. Toimin näin kaikkien verbityyppien käsittelyn kohdalla.

Taulukko 7a.

Osa- aineisto	1800-luvun kielen aineisto (yht. 85)					Murreaineisto (yht. 39)				
	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.
<i>olla</i> -verbi	9	40	5	13	18	0	10	4	5	20

olla-verbin yhteydessä grammi on olosijainen *mukana* tai *muassa*; *mukaan*-muotoa ei näissä ymmärrettävästi esiinny (*olla mukaan). 1800-luvun aineistossa esiintymät ovat useimmiten rakenteeltaan omistuslauseita, joissa kiintopiste ilmaistaan teemapakkaisella adessiivimuotoisella pronominilla (esim. 4a) tai substantiivilla (4b), ja niissä voi lisäksi olla adessiivisijalla koodattuun omistajaan viittaava omistusliite (4c). Kuvatun suhteen symmetriaero on selvä, sillä kiintopisteen ilmaus on lauseessa korosteisessa asemassa, teemapaikalla.

- (4) a. Yksi Suomalaisista merimiehistä, **jolla** oli jääkengät eli luistimet *mukana*, si-
toi ne jalkaansa ja läksi niillä liukua laskemaan. (KAINO/1800/SSV1833-23-3)
- b. Tämä onnistui, **Suomalaisilla** oli lapioita *muassa*, ja he alkoivat heti luoda
vallia. (KAINO/1800/Maammei1876-357)
- c. Sen jälkeen kysytään asevelvolliselta, onko hänessä mitään tautia tahi
ruumiinvikaa ja onko **hänellä** ehkä todistusta siitä *muassaan*, jossa tapauk-
sessa vika tutkitaan ja todistus tarkastetaan. (KAINO/1800/1894asev:p16)

Myös ISK (2004 § 897) mainitsee esimerkkien 4a–c edustaman tyyppin toteamalla, että omistuslauseen kaltaisessa lauseessa voi pääjäsenen lisäksi olla muun muassa paikkaa ilmaiseva adverbi – yhtenä ISK:n esimerkklauseena on *Onko sinulla mukana sotilaspassi?*. Varsinaista omistussuhdetta *mukana* ei edellytä, onhan mahdollista mu-
kailla edellisestä esimerkistä lause *Onko sinulla mukana isäsi sotilaspassi?*. On huomattava, että *mukana*-grammilla on omistusrakenteen osana erityinen tehtävä ilmaista suhteen osallistujien yhteistä tilallis-ajallista läsnäoloa: merkitysero lauseiden *minulla ei ole mitään* ja *minulla ei ole mitään mukana* välillä on huomattava. Toinen huomion-
arvoinen seikka *mukana*-muodon sisältävien konstruktioiden merkityksessä on se, että staattisesta *olla*-verbistä ja grammin olosijaisuudesta huolimatta siihen kuuluu liikkeen tai muun dynaamisuuden implikaatio. Nähdäkseni tämän avulla voi hahmot-
taa esimerkiksi lauseiden *olin kaverin kanssa poimimassa mustikoita* ja *olin kaverin mukana poimimassa mustikoita* välistä merkityseroa. 'Kanssa oleminen' kuvaa tilan-

teen yksittäisenä tapahtumana, jossa toimijat ovat olleet yhdessä, kun taas *mukana* tuo tulkintaan muutakin toimintaa – vaikkapa matkan metsään, siirtymät marjapaikkojen välillä tai muuta vastaavaa.¹³

Jos kiintopisteen ilmaisee pelkkä omistusliite, rakenteen voi hahmottaa rinnastuvan omistuslauseeseen, jolloin kuvatun suhteen osallistujien välillä on selvä symmetriaero (esim. 5a). Aina tällainen tulkinta ei kuitenkaan ole mahdollinen: kun lauseen sana-järjestys on selvästi subjektialkuinen, jää omistusliite yksin ilmaisemaan kiintopistettä (esim. 5b).

(5) a. Näille' [hän] antoi muutamia kuvia, joita [hänellä] oli *muassansa*, ja maksoiksi juttelivat nämät kaikki mitä tiesivät "sisarestansa" (niin kutsuivat nuorta tätiänsä). (KAINO/1800/SMTRL1847-6-2)

b. "Koko minun omaisuuteni on *muassani*," sanoi hän "ja se on yksi Pankkose-teli 200:sta punnasta – –." (KAINO/1800/tvs1825-33-3)

olla-verbillisessä konstruktiossa on siis mahdollista kuvata seuralaissuhde myös muuttujan (esimerkeissä kuvat ja omaisuus) näkökulmasta, mutta esimerkkien 5a ja 5b kaltaiset tapaukset ovat aineistossani selvästi vähemmistössä. Murreaineistossa pelkällä omistusliitteellä ilmaistuja kiintopisteitä ei *olla*-verbillisissä konstruktioida ole lainkaan, ja myös nykykielessä omistusliite kiintopisteen ilmaissuhteena on kaikkiaan harvinainen (vrt. taulukkoon 5). Omistusliitteen käyttönormi oli 1800-luvun aikana muotoutumassa, ja tämä saattaa olla osasyynä omistusliitteisten tapausten määrään 1800-luvun kielen aineistossani; lounais- ja hämäläismurteiden kantaa seuraava normi näkyy jo vuosisadan lopun kieliopeissa (esim. Setälä 1892: 69–71; Ikola 1992: 187–188). Myös kiintopisteen ilmaisematta jättäminen on *olla*-verbin yhteydessä mahdollista, kuten voi nähdä esimerkeistä 6a ja 6b. Tällöin paitsi kiintopisteestä myös symmetria-erosta tulee implisiittinen, koska muuttuja (ruotsalaiset, kiväärit ja ampumavarat) saa seuralaissuhteen osallistujien kuvauksessa yksinomaisen aseman.

(6) a. Venäjänkin aikakirjat mainitsevat, että Ruotsalaisia silloin oli *muassa*, mutta nimittävät Suomalaisten päämiehet "Mauri Lauriseksi ja eve[r]sti Hannuksi". (KAINO/1800/Nuijavkrja1858-15)

b. Kivärit ja ampumavarat pitää *mukana* olla. (KAINO/1800/EhdSotaK1862-78)

---

13. *kanssa*- ja *mukana*-grammien välinen vertailu olisi kiinnostava tutkimusaihe. Viitteitä siitä voi saada esimerkiksi tekemällä internetistä Google-haut "olin kaverin kanssa" ja "olin kaverin mukana". Pinnallisesti tarkastellen hakutuloksista nousee esiin ainakin yksi tulkintaani tukeva ero: 'mukana oleminen' esitetään tyypillisesti *kun*-lauseella ilmaistun tapahtuman kehyksenä, kun taas *kanssa* esiintyy itsenäisesti esiintyvässä lauseessa. Esimerkit A ja B havainnollistavat tätä – systemaattista tutkimusta luonnollisesti tarvitaan.

A) *Olin kaverin mukana Lastentarvikkeessa kun myyjä "yritti" koputella kuomua kuntoon.* (http://www.vauva.fi/keskustelu/592898/ketju/hercules_rattaiden_kuomu, luettu 16.3.2017)

B) *Tänään olin kaverin kanssa polkujuoksemassa.* (<http://mywayofhealthyliving.blogspot.fi/2015/06/polkujuoksun-huumassa.html>, luettu 16.3.2017)

Murreaineistossa kiintopisteen ilmaisematta jättäminen on selvästi yleisempää kuin 1800-luvun kirjakielisessä aineistossa, sillä tällaisia tapauksia on murreaineiston esiintymistä eniten. Ero osa-aineistojen välillä on melko suuri, ja siihen voidaan nähdäkseni pitää syynä neljää seikkaa. Ensinnäkin murreaineisto edustaa puhuttua kieltä, jossa ei tilanteen vuorovaikutuksellisuuden takia välttämättä tarvitse kielentää asioita yhtä tarkasti kuin kirjallisessa muodossa on syytä tehdä. Ylipäänsä ihmisillä on erinomainen kyky tehdä päätelmiä ja täyttää viestistä puuttuvat palat; tulkinta on olennainen osa kielellisen merkityksen muodostumista, eikä missään kielennystilanteessa ole tarpeen saati mahdollista sanoa kaikkea (esim. Taylor 2002: 13). Toiseksi kyse voi olla kontekstista, jossa kuvataan jonkinlaista yleistä toimintatapaa. Tällaiset jaksot ovat perinteisissä murrehaastatteluisissa yleisiä, sillä niissä haastattelija tyypillisesti kyselee murteenpuhujalta perinteiseen agraariin elämänmuotoon liittyvistä tavoista ja tarinoista. Tällaiset tapaukset ovatkin hahmotettavissa nollapersoonalauseiksi, joissa omistuslauseen omistajan ilmaiseva adverbiaali ja samalla kiintopiste jää ilmaisematta nollapersoonan keskeisen funktion takia: sillä ilmaistaan yleistä, kenelle tahansa tyypillistä kokemusta (ISK 2004 § 1347, 1360). Nollapersoonalle on ominaista myös esiintyminen erityisesti velvollisuutta ja pakkoa ilmaisevien modaaliverbien yhteydessä (ISK 2004 § 1352; esim. 7a, vrt. myös esim. 6b edellä). Näissä yhteyksissä funktioltaan välttämättömyyden ilmaisimeksi voi tulkita myös *aina*-sanana (esim. 7b; vrt. myös Shore 2009: 500–501).

(7) a. Kylä sitä 'sai olla 'aika 'lailla *mukana* "tavaraa kun / 'lähti / 'aamulla mennee.
(LA/murre/Kuru)

b. "Kalja ol 'muka "ai. (LA/murre/Paimio)

Kaksi viimeistä syytä implisiittisten kiintopisteiden määrään liittyvät osittain rakenteesta tekemääni tulkintaan. Ensinnäkin olen analyysissäni edellyttänyt, että kiintopisteen ilmaus on tiiviisti grammin yhteydessä, vaikka puhutussa kielessä rakenteet polveilevat toisella tavalla kuin kirjakielessä. Niinpä tähän ryhmään kuuluu tapauksia, joissa kiintopiste on mainittu samassa kontekstissa mutta erillään grammista (*me* esimerkissä 8a). Toisen ryhmän muodostavat tapaukset, jotka olisi mahdollista tulkita myös siten, että niiden kiintopisteenä onkin toiminta eikä ihminen. Laajan aineiston analyysiin jää väistämättä näiden kaltaisia rajatapauksia – ja näkemykseni mukaan kuuluukin jäädä – , koska kieli ei muodostu jyrkkärajaisista kategorioista. Näissä tapauksissa olen päätenyt analysoimaan kiintopisteen ihmiseksi, koska toiminnan ihmisseurattava on kontekstissa mainittu; esimerkki 8b havainnollistaa tätä. Tällaiset tapaukset eivät välttämättä vertaudu omistuslauseisiin.

(8) a. No 'toe / 'täyty sitten kun 'me "etemmäm 'mäntii ni 'sitte ol "evästä '*mukana*.
(LA/murre/Konginkangas)

b. Tään '*naapurin kan...* / '*isännän kans* myö "käytti täs / 'yhen kerra 'sillo myö "saatii / 'muutamia "haukia täs "Kivi 'järvellä / ni 'se tuota / 'sillon oli "petro-

maksi sil "valon / se nä... sil "näky 'hyväst. / Mut "se- ol' / 'sitä mie en- ole...
"oltkaa 'mukan ku 'muuta ku "kaks 'kertaa. (LA/murre/Luumäki)

Kuten taulukosta 4 (s. 185) käy ilmi, toiminta on seuralaisuutta ilmaiseville *mukana-* ja *mukaan-*grammeille tyypillinen kiintopiste nykykirjakeissä, ja käsittelen sitä ihmiskiintopisteisten konstruktioiden tarkastelun jälkeen (ks. lukua 4.2). Seuraavaksi tarkastelen kuitenkin ihmiskiintopisteisiä tapauksia, joissa on liikuttamisverbi.

4.1.2 *mukana* + liikuttamisverbi

Asetelma 4 havainnollistaa liikuttamisverbin esiintymistä ihmiskiintopisteen sisältävässä konstruktiossa. Kiintopistettä eli seurattavaa ilmaisee subjektin kanssa sama- viitteinen omistusliite, ja muuttuja eli seuralainen edustuu lauseen objektina. Muuttuja on useimmiten esine.

KP = SEURATTAVA	VERBI	M = SEURALAINEN	GRAMMI
Joku	vie/tuo	jotakin	mukana(an).

Asetelma 4.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on liikuttamisverbi.

Taulukosta 7b käy selvästi ilmi omistusliitteen yleisyys kiintopisteen ilmaisu- keinona.

Taulukko 7b.

Osa- aineisto	1800-luvun kielen aineisto (yht. 63)					Murreaineisto (yht. 5)				
	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.
KP:n ilmai- sukeino										
Liikuttamis- verbit	58	0	1	0	4	4	0	0	0	1

1800-luvun kirjakielen aineistossa esiintyviä liikuttamisverbejä ovat esimerkiksi (yleisyyssjärjestyksessä) *tuoda*, *viedä*, *kuljettaa* ja *kantaa*. Valtaosassa tämän tyyppin esiintymiä on olosijainen grammi (esimerkit 9a–c), mutta myös tulosijainen *mukaan* on mahdollinen (9d).¹⁴ Liikuttamisverbeille odotuksenmukaisesti tavallisin muuttuja- tyyppi näissä tapauksissa on liikuteltavissa oleva esine.

- (9) a. Ihmettelevälle Europalle toi hän *mukanansa* paljon utoja tavaroita ja luon- non antia uudesta maasta, jota länsi Intiaksi nimitettiin, kun sitä pidettiin osana mainiosta Intian maasta. (KAINO/1800/Mehil1859-4-79)

14. 1800-luvun aineiston muutamat *mukaan*-esiintymät vaikuttavat nykykielen näkökulmasta hie- man vierailta; palaan niihin jäljempänä.

- b. **Matkustaja**, joka on lunastanut piletin, saa maksutta kuljettaa *mukanansa* enintään 25 kilogrammaa pakaasia, mutta lapsi, josta puoli piletinhintaa on suoritettu, ainoastaan 15 kilogrammaa. (KAINO/1800/1899serl:p44)
- c. Metsästäjän koko omaisuus oli hänen aseensa, **hän** kantoi ne *muassansa*, niissä oli hänen turvallisuus. (KAINO/1800/Veroti878-44)
- d. Hänen oli, näet, heille ilmoittaminen se ikävä sanoma, että **ne molemmat uppiniskaiset yliopistolaiset, Tuderus ja Sundelius**, joita oli edellisenä päivänä täytynyt väkivallalla viedä yliopiston vankeushuoneeseen eli ”prubbaan”, yöllä olivat päässeet ulos ja – mitä vielä pahempi oli – muistoksi olostansa vieneet vankeushuoneen oven *mukaansa*. (KAINO/1800/KKL1867-6-127)

Kun *mukana*- tai *mukaan*-grammia käytetään liikuttamisverbin yhteydessä, kiintopiste ilmaistaan aineistossani yhtä tapausta lukuun ottamatta omistusliitteellä (kuten edellä esimerkeissä 9a–d). Kiintopiste edustuu siis subjektina, jonka kanssa grammiin liittyvä omistusliite on samaviitteinen. Näissä tapauksissa seuralaissuhteen osallistujien välinen symmetriaero on kaikkein voimakkain. Muuttujan ilmaus on lauseessa objektina, ja liikuttamisverbien semantiikan mukaisesti kuvatus tilanteen molemmat osallistujat liikkuvat. Grammiin liittyvän omistusliitteen voi vielä ajatella korostavan tätä yhteistä liikettä, varsinkin kun *mukana*-grammi osoittaa, että muuttujan ja kiintopisteen liikkeen määränpää on sama (vrt. *kantaa kirjat mukanaan* vs. *sisään*).

Aineistossani on vain muutama tapaus, joissa kiintopiste jää ilmaisematta, ja niistä yksi on runomuotoisessa ja kaksi sanakirjakontekstissa, joissa runomitta ja tilan säästäminen lienevät syynä omistusliitteettömyyteen (esimerkki 10a). Murreaineistossani ihmiskiintopisteen yhteydessä esiintyviä liikuttamisverbejä on vain viisi, eikä niiden rakenne eroa 1800-luvun aineiston esiintymien rakenteesta (10b).

- (10) a. Amulēti (lat. amuletum, arab. hamalet, killua), noitakalu *muassa* kannettava, joka suojelee vaaroista ja taudista sekä antaa muutoin tehokasta apua. (KAINO/1800/Sana1883-1890-26)
- b. Oeshan 'ne 'vieny miut 'mukanaa mut 'mie el "lähtennä nytkää ku 'minu o "hyvä 'teälä 'olla. (LA/murre/Riistavesi)

Esimerkki 10b eroaa edellisistä siinä, että sen muuttujana on esineen sijaan ihminen (puhuja). Ihmismuuttujien harvinaisuus yhdistää liikuttamisverbillisiä ja seuraavaksi käsiteltäviä hankkimisverbillisiä esiintymiä.

4.1.3 *mukaan* + hankkimisverbi

Ihmiskiintopisteisten *mukaan*-grammien toinen transitiivinen konstruktio rakentuu hankkimisverbien ympärille, mitä kuvaa asetelma 5. Liikuttamisverbillisten konstruktioiden tavoin myös tässä kiintopiste eli seurattava edustuu useimmiten subjek-

tina omistusliitteisen grammin välityksellä. Erona on se, että hankkimisverbien monimuotoisuuden takia esiintymäkonstruktioissa on enemmän kirjoa kuin liikuttamisverbillisissä tapauksissa.

KP = SEURATTAVA	VERBI	M = SEURALAINEN	GRAMMI
Joku	ottaa	jotakin/jonkin/jonkun	mukaansa.

Asetelma 5.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on hankkimisverbi (*ottaa, saada*).

Seuraava osuus taulukosta 7 kertaa kiintopisteen ilmaisukeinojen tyypit hankkimisverbillisissä konstruktioida. Omistusliitteen keskeisyys kiintopisteen ilmaisukeinona käy siitä hyvin ilmi.

Taulukko 7c.

Osa- aineisto	1800-luvun kielen aineisto (yht. 23)					Murreaineisto (yht. 15)				
	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.
Hankkimis- verbit	20	1	1	1	0	6	0	0	2	7

1800-luvun aineistossani yleisin hankkimisverbi on *ottaa* (esimerkit 11a–b); muut ovat *saada* (11c) ja *antaa* (ks. esim. 13a–b s. 196). Tässä konstruktiossa esiintyy ymmärrettävästi vain grammin illatiivimuoto *mukaan*. Muuttuja on useimmiten esine.

- (11) a. Hän löysi wiellä kukkaron kuuloilla ja kruutilla; **hän** otti myös kaksi pysy-
syä, joita hän piti tarpellisimpana, yhen kirwen ja lapion *mukaansa*.
(KAINO/1800/tvsi824-19-3)
- b. Kuusi viikkoa asuttuansa Helsingforsissa, josta otti *mukaansa* kaksi Suoma-
laista, t[o]ttuaksensa kielen harjottamiseen, matkusti **hän** Turun kautta Po-
rin kaupunkiin tapaamaan Prof. Renvallia, joka on kirjottanut Suomalaisen
Sana-kirjan. (KAINO/1800/ovs1841-20-2)
- c. **Hän** sai sisärensä Banin *mukaansa* matkalle. (KAINO/1800/Mehil859-5-115)

Hankkimisverbit ovat transitiivisia verbejä, joten edellä käsiteltyjen transitiivisten liikuttamisverbien analyysin pohjalta konstruktion rakenne on odotuksenmukainen: omistusliitteellä ilmaistu kiintopiste on samaviitteinen subjektin kanssa, muuttuja on ilmaistu objektina, ja suhteen osallistujien välillä on selvä symmetriaero. Hankkimis- ja liikuttamisverbien välillä suurin ero on siinä, millainen grammin rooli on konstruktion semantiikan kannalta, sillä hankkimisverbeihin ei sinänsä sisälly subjektin liikkeen merkitystä, mutta illatiivisijainen *mukaan*-muoto tuo merkitykseen liikkeen implikaation. *mukaan*-grammi voi näin yksinkin aiheuttaa sen, että tämän konstruktioyypin

kiintopiste hahmottuu liikkuvaksi samaan tapaan kuin liikuttamis- ja liikeverbienkin yhteydessä, siis myös sellaisissa tapauksissa, joissa ei (välittömässä) kontekstissakaan ole liikettä ilmaisevaa elementtiä, kuten esimerkissä 11a edellä.¹⁵ On mahdollista, että *mukaan*-muodon illatiivisijaisuus on osallinen liikkeen merkityksen syntyyn, mutta se ei selitä kaikkea, koska kuten edellä nähtiin, myös olosijainen *mukana* voi luoda samanlaisen merkityksen (tyyppi *minulla on kirja mukana*).

Murreaineistossa hankkimisverbillisiä tapauksia on 15, ja suurin ero 1800-luvun kirjakieliseen aineistoon on kiintopisteen ilmaisutavassa: kun kirjakielessä kiintopiste ilmaistaan omistusliitteellä, murreaineistossa implisiittinen kiintopiste on yhtä yleinen kuin teemapaikalla ilmaistukin. Kiintopisteen ilmaisematta jättäminen selittyy tässä ryhmässä samoin kuin edellä käsitellyissä liikuttamisverbitapauksissa: myös nyt on kyse subjektittomista konteksteista.¹⁶ Nollapersoonan avulla voidaan kuvata kenelle tahansa tavanomaista tai välttämätöntä toimintatapaa (esim. 12a), ja passiivin avulla voidaan kuvata paitsi tavanomaista toimintatapaa myös useamman ihmisen kokemaa tapahtumaa (passiivi monikon 1. persoonan tehtävässä). Passiivitapauksissa ero näiden kahden välillä ei aina ole aivan selvä (esim. 12b).

(12) a. – – mut jos 'omila 'män "hakemmaa [lehmää] ni / ni "sittem 'piti ottoo / ku ois "ottana 'vaekka / "jonkii 'pätkä / 'nuuroo tahem 'mikä ni sieltä "mukkaa ja / sev 'verra / 'vähä "pyöräyty ja sano 'no / nyt 'lähet "kot'tiis tuta. (LA/murre/Punkaharju)

b. Ja "mennessä syöttii 'evvaitä kun oli 'niin 'kiirek ku 'pitkä "matka oli ko sinne 'Porerrimmillej ja / 'Haaponevallek kum 'menttiin nii / sitä 'mennessä syöttiin siinä 'evvästä "mukkaan sitte / 'silahkaa "leipää otettiin että. (LA/murre/Haapavesi)

Entä voisiko osa-aineistojen välinen ero omistusliitteisten tapausten määrässä johtua aineistojen kielimuodosta – siitä, että murteissa omistusliitettä ylipäänsä käytetään vähemmän kuin normitetussa (tai normia tavoittelevassa) yleiskielessä? Nähdäkseni ei, kahdesta syystä. Ensinnäkin omistusliitteen pois jättäminen on yleistä persoonapronominin genetiivien yhteydessä (Ikola 1992), mutta *mukana*- ja *mukaan*-grammien yhteydessä genetiivitäydennyksen saavat postpositioesiintymät ovat aineistossa niukkoja (vrt. taulukkoon 7 ja hankkimisverbejä kuvaavaan taulukkoon 7c tämän jakson alussa). Toiseksi tässä tarkasteltavissa konstruktioissa omistusliitteen ja subjektin tai muun teemapaikkaisen jäsenen välinen yhteys on niin selvä, että omistusliitteettömyys motivoituu uskottavimmin nollapersoonasta ja passiivista – kun subjektia tai muuta teemapaikkaista jäsentä ei ole, ei tarvita sen kanssa sama- viitteistä omistusliitettäkään. Kuten *olla*-verbillistenkin tapausten yhteydessä totesin,

15. Esimerkeissä 11b ja c mainitaan konkreettisesti matkustaminen, joten niissä grammi ei luo dynaamisuuksia yksin.

16. Sama ilmiö näkyy Sirola-Belliardin mukaan myös *kanssa*-grammin sellaisissa esiintymissä, joissa kiintopiste jää implisiittiseksi (henkilökohtainen tiedonanto).

1800-luvun kirjakielessä omistusliitteen käytön runsaus voi heijastella pyrkimystä normin muodostamiseen.

Kolmannen hankkimisverbin eli *antaa*-verbin sisältäviä esiintymiä on koko aineistossani vähän, vain kahdeksan, mutta tarkastelen niitä erikseen, koska ne eroavat muista hankkimisverbillisistä konstruktioista. Vaikka *antaa* on semanttisesti likeinen *ottaa*- ja *saada*-verbeille, se ilmaisee niitäkin prototyypisemmin (vrt. esim. Haspelmath 2013) tilannetta, jossa voi olla kolme osallistujaa: antaja, vastaanottaja (seuralaisuhteen näkökulmasta kiintopiste/seurattava) ja antamisen kohde (seuralaisuhteen näkökulmasta muuttuja/seuralainen). Aineistoni *antaa*-verbilliset esiintymät jakautuvat kahteen samankokoiseen ryhmään sen mukaan, ilmaistaanko antaja vai ei. Asetelma 6 kuvaa esiintymätyypit konstruktioina. Tyypissä A ilmaistaan antaja subjektina ja kielentämättä jää joko kiintopiste tai muuttuja tai molemmat. Tyypissä B puolestaan ei ilmaista antajaa vaan verbi on passiivimuotoinen ja kiintopistekin voi jäädä ilmaisematta.

TYYPPI	SUBJEKTI	VERBI	KP = SEURATTAVA	M = SEURALAINEN	GRAMMI
A	Antaja	antaa	(vastaanottajalle)	(jotakin)	mukaan.
B		Annetaan	(vastaanottajalle)	jotakin	mukaan.

Asetelma 6.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on hankkimisverbi (*antaa*).

antaa-verbin kuvaamassa tilanteessa voi olla kolme osallistujaa, mutta kaikki osallistajat kielentäviä tapauksia on aineistossani vain yksi. Koska esiintymien kokonaisuus on pieni, kyse voi olla sattumasta, mutta ilmiötä olisi kiinnostavaa tarkastella lähemminkin. Esimerkki 13a havainnollistaa konstruktioityyppiä A, jossa sekä muuttuja että kiintopiste jäävät kielentämättä, ja esimerkki 13b konstruktioityyppiä B.

(13) a. Se 'asettu se 'vaeva sillä 'kertoo ku se sae 'sen "selitettyvä /että "sen ei 'tarvinna / 'kaikille antoa 'mittääl "leäkettäkkeä siihe mutta 'antoha se 'siltä "varoilta vähä / "jotakis 'sitte. / Niitä 'ei tienny 'mitä ne ol' sitte 'aena. / Ni se 'anto / "mukkaankis sittem mutta 'enemmästi niin ni se "vaeva 'lakkas ku se / 'sae "juteltuva se 'asija "seleväks. (LA/murre/Laukaa)

b. Mut 'usseammast annettii sit sil 'virolaisel ne "säkit "mukaan / että / 'panet ne "täys ja sit ku 'tuot... sit- ei niit tarviin 'taas / kun kun "ihmisil tuotiin ne ne 'piettii siih "säkis mut kun 'kaupal viätiin ni ilmam muuta se / 'kaaettiin 'tyhjäks. (LA/murre/Suursaari)

Myös seuralaisuhteen symmetriaeron kannalta odottaisi, että nämä konstruktioit ovat erilaisia, mutta (pienessä) aineistossani ero ei loppujen lopuksi ole huomattava: joko kiintopistettä eli vastaanottajaa ei ilmaista lainkaan (esim. 13a) tai se ilmaistaan ei-teemapaikkaisella paikallissijaisella NP:llä (esim. 13b). Suurempi ero vallitsee *antaa*-verbin ja *ottaa*- tai *saada*-verbin sisältävien konstruktioiden kesken: *antaa*-verbin yh-

teydessä kiintopisteen ilmaisukeino on syntaktisesti ei-prominentti eli symmetriaero osallistujien välillä on pieni, kun taas *ottaa-* tai *saada-*verbin yhteydessä kiintopisteen ilmaisukeino on syntaktisesti prominentti eli symmetriaero osallistujien välillä on suuri. Verbin ilmaiseman toiminnan suuntaisuus siis ratkaisee, onko seuralaissuhteen osallistujien välinen epäsymmetria korosteista vai ei.

4.1.4 mukana + liikeverbi

Viimeisenä ihmiskiintopisteisille tapauksille ominaisena konstruktiona tarkastelen liikeverbillisiä konstruktioita (asetelma 7). Näissä konstruktioissa subjektin paikan ottaa muuttujan ilmaisin ja kiintopiste ilmaistaan tyypillisesti grammin täydennyksenä.

M = SEURALAINEN	VERBI	KP = SEURATTAVA	GRAMMI
Joku	liikkuu	jonkun	mukana.

Asetelma 7.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on liikeverbi: tyyppi 1.

Seuraava taulukon 7 osa sisältää tiedot liikeverbillisistä tapauksista aineistossa.

Taulukko 7d.

Osa- aineisto	1800-luvun kielen aineisto (yht. 29)					Murreaineisto (yht. 10)					
	KP:n ilmai- sukeino	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.	Om.- liite	T-NP	N-gen.	Ei-T- NP	Impl.
Liikeverbit		7	0	14	0	8	1	0	2	1	6

Kuten edellä on käynyt ilmi, Stolz ym. (2006: 26) pitävät prototyypisenä seuralaisuuden ilmaisukeinona liikeverbillistä konstruktioita, jossa molemmat osapuolet ilmaistaan kielellisesti. Lisäksi tyypillisen seuralaissuhteen osapuolet ovat ihmisiä (mp.). Tutkimusaineistostani käy ilmi, että *mukana-* ja *mukaan-*grammien liikeverbilliset esiintymäkonstruktiot toteuttavat tätä prototyyppiä: niissä grammien kiintopiste on useimmiten ilmaistu genetiivisijaisella nominilla, ja 1800-luvun aineiston liikeverbillisissä tapauksissa on yleensä muuttujanakin ihminen, koska liikeverbillä kuvatun seuralaissuhteen molemmat osallistujat liikkuvat väistämättä ja oma-voimaisesti (vrt. liikuttamisverbeihin, joiden yhteydessä muuttuja – useimmiten esine – liikkuu nimenomaan kiintopisteen liikuttamana). Esimerkit 14a ja 14b havainnollistavat tätä.

- (14) a. Karjalaiset täällä tosin häntä vastustivat, vaan ei auttaneetkan tässä tinkimiset; täytyi heittäytyä armoillen, ja Pietari niminen Pispä Vesteräsista, joka oli tullut **Thorkelin muassa**, saarnaisi täällä Kristin oppia ja kasto i kaikki Karjalaiset näillä tienoin – –. (KAINO/1800/MMY1844-4-3)

- b. Vogel [l. fo-], Eduard, Afrikassa matkustaja, s. 1829, oli assistentinä Lontoon observatoriossa ja lähti hallituksen kehoituksesta **Barthin ja Overwegin muassa** Afrikaan 1853. (KAINO/1800/Sana1883-1890-900)

Liikeverbillisiä konstruktioita voidaan siis rakenteeltaan pitää prototyyppeinä, mutta frekvenssi ei tulkintaa tue, sillä *olla*-verbi ja liikuttamisverbit ovat *mukana-* ja *mukaan-*grammien käyttökonstruktioissa paljon liikeverbejä yleisempiä. Lisäksi liikeverbilliset konstruktioerot ratkaisevalla tavalla muista seuralaisuutta ilmaisevista *mukana-* ja *mukaan-*grammien esiintymistä, joissa osallistujien välinen symmetriaero on selvä myös syntaktisesti. Liikeverbitapauksissa muuttuja ilmaistaan useimmiten subjektina (esimerkeissä piispaan viittaava *joka* ja Vogel [l. fo-], Eduard) ja kiintopiste adverbiaalina toimivan postpositioliausekkeen täydennyksenä (esimerkeissä *Thorkelin ja Barthin ja Overwegin*). Tällä tavoin ilmaistu seuralaissuhde ei siis ole syntaktisesti epäsymmetrinen kiintopisteen hyväksi, vaan lauseen ykkösargumentin paikalla on suhteen muuttuja, päin vastoin kuin edellä käsitellyissä *olla*-verbin tai transitiivisen liikuttamis- tai hankkimisverbin avulla muodostetuissa konstruktioissa. Jos kiintopiste ilmaistaan liikeverbillisessä konstruktiossa omistusliitteellä, se voi toimia kahdella tavalla: se voi ilmaista adverbiaaliin rinnastuvan osallistujan, samaan tapaan kuin postposition genetiivimuotoinen täydennyskin (esim. 15a–b), mutta toisinaan se voi myös olla edellä nähtyyn tapaan samaviitteinen subjektin kanssa (esim. 16a–b).

- (15) a. - ”Kyllähän se *muassani* menee”, vastasi mies. (KAINO/1800/SKST1863-88)

- b. Kaarlo herttua myöskin saapuville tuli, ja *muassansa* seurasi kolme-tuhatta ratsu- ja jalka-miestä, jotka hän majoitti perintö-tiloihinsa Upsalan tienoilla. (KAINO/1800/Nuija1857-91)

- (16) a. **Moni Italialainen** matkustaa maita ympäri pikku arkku tavaroita *muassansa* ja nousee sillä kainoin rikkaaksi kauppamieheksi. (KAINO/1800/Mehil1859-7-159)

- b. Riemuhuudolla läksivät **kalastajat** kotiinsa, vangit kahletettuina *muassansa*. (KAINO/1800/Mehil1859-11-262)

Liikeverbin avulla seuralaissuhde voidaan siis ilmaista kumman osallistujan näkökulmasta tahansa: sekä muuttujan eli seuralaisen (esim. 14 ja 15; asetelma 7) että kiintopisteen eli seurattavan (esim. 16; asetelma 8) näkökulmasta.

KP = SEURATTAVA	VERBI	M = SEURALAINEN	GRAMMI
Joku	liikkuu	joku/jokin/jotakin	mukanaan.

Asetelma 8.

Ihmiskiintopisteinen konstruktio, jossa on liikeverbi: tyyppi 2.

Kokonaisuudessa muuttujan näkökulma kuitenkin korostuu, koska tavallisin kiintopisteen ilmaisekeino on postposition genetiivimuotoinen täydennys, jolloin muuttuja eli seuralainen edustuu subjektina, lauseen korosteisimmalla paikalla. Myös murreaineistossa liikeverbilliset esiintymät ovat yhtä lukuun ottamatta tällä kannalla (esim. 17a), ja tyyppiä tukevat myös tapaukset, joissa kiintopistettä ei ilmaista lainkaan (esim. 17b).

(17) a. 'Siä "Tampe'reella minä ku... 'opettelin / 'ensiksi ja "täälä 'sitte" vähän oli kun 'niillä oli / 'noita "auttoja niin 'aina "vähän sitten / siinnä / "sain sitä 'oppia kum ma 'kuljin **niitem** 'mukana ja. (LA/murre/Kuru)

b. ” – – niin, Iivar, seuraathan *mukana* kun lähdetään vieraiksi hänen herttualiselle korkeudelleen.” (KAINO/1800/Kukkanen1884-72)

Verbi *seurata* (esim. 17b) on yllättävän yleinen 1800-luvun aineistossani: sillä on eniten esiintymiä eri liikeverbeistä (10/29 es.). *seurata*-verbiä on mahdollista käyttää transitiivisesti (*seurata jotakuta*), mutta aineistoni esiintymät edustavat muita muototeja. Tälle voisi ehdottaa ainakin yhdeksi perusteluksi ruotsin kielen mallia:¹⁷ ruotsissa samaa merkitsevä *följa*-verbi toimii *med*-verbipartikkelin kanssa. Murreaineistossa *seurata*-verbiä ei esiinny.

Kiintopisteen liikkuvuus ei liikeverbien yhteydessä nähdäkseni ole aivan välttämättömyyksiä, vaikka se tyyppillistä onkin. Aineistossani on yksi tapaus, jonka (*muut*-sanalla ilmaistu) kiintopiste on tulkittavissa myös liikkumattomaksi (esim. 18):

(18) Hän on nähnyt tarpeelliseksi, ottaa seurataksensa hänen omasta suustaan kuultua lausetta: ”pitää mennä **muiden mukaan**” – – (KAINO/1800/KKL1867-6-122)

Nähdäkseni juuri illatiivimuoto motivoi esimerkin 18 tulkinnan, että muuttuja liikkuu liikkumattoman kiintopisteen luo. Jos *mukaan*-muodon tilalle vaihdettaisiin olosijainen grammi (*pitää mennä muiden mukana/muassa*), ei kiintopistettä voisiakaan pitää liikkumattomana, vaan sekä muuttuja että kiintopiste liikkuisivat. Konstruktioiden välinen ero on tässä huomionarvoinen: hankkimisverbien yhteydessähän nähtiin, että illatiivisijainen muoto voi päinvastoin tuoda liikkeen implikaation kuvattavaan tilanteeseen. Ennen kaikkea 1800-luvun aineistossani liikeverbien yhteydessä esiintyvä *mukaan*-muoto voi olla toisellakin tavalla tulkinnaltaan kahtalainen, sillä sen voi hahmottaa myös tapaa ilmaisevana eli *mukaan*-muodon abstraktistunutta 'noudattaen, seuraten' -merkitystä lähestyvänä. Esimerkin 19a voi tulkita siten, että muuttuja toimii muiden kanssa tai samaan tapaan kuin muut. Esimerkissä 19b taas käsitellään naisten koulutuksen kehittämistä ja todetaan, että naiset ovat seuranneet muita tai toimineet samaan tapaan kuin muut.

17. Tarkastelen ruotsin kielen mallien vaikutusta *mukaan*-grammin kehitykseen tutkimukseni toisessa osassa (Ojutkangas, tekeillä).

(19) a. Ja niin hän hää-huoneeseen menee, hyppii ja ilakoitsee siellä **toisten mukaan**
-- (KAINO/1800/ssv1840-42-2)

b. Vaimon sivistys on yleisesti joka paikassa tähän asti laimin lyöty. Huolta heistä ei ole suinkaan paljoa ollut. **Muiden mukaan** ovat kuitenkin eteen päin hiihätelleet. (KAINO/1800/SMTR1847-26-3)

Esimerkit 19a ja 19b voivat samalla havainnollistaa myös metaforista siirtymää yhdessä toimimisen ja jollakin tavalla tai jonkin mallin mukaan toimimisen merkityksen välillä, toisin sanoen grammin kieliopillistumisen ensiaskelia (tarkemmin Ojutkangas, tekeillä).

4.1.5 Ihmiskiintopisteet nykykielessä

Nykykielisessä aineistossani ihmiskiintopisteisiä, seuralaissuhdetta ilmaisevia *mukana-* ja *mukaan-*grammeja on vain 24. Näin pieneen määrään vaikuttaa varmasti aineiston kirjakielisuus, mutta kuten todettua, vertailua nykypuhekieleen ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista toteuttaa. Kaikki edellä esitellyt konstruktiot kuitenkin esiintyvät myös pienessä nykykirjakieltä edustavassa aineistossa. Seuraavat *olla-*, *liikuttamis-*, *hankkimis-* ja *liikeverbilliset* esimerkit havainnollistavat tätä (esim. 20a–d):

(20)a. Jos tieto pitää paikkansa, oli lopulta samantekevää, oliko **kuljettajilla mukana** puhelimet vai ei. (hasa2000/124179)

b. **Herrasmies** vie kilven *mukanaan*. (hasa2000/124046)

c. Jos paikan taso laskee, niin ravintolassa saattaa vierailta kohtelias **herrasmies, joka** ottaa kilven *mukaansa* ja poistuu paikalta. (hasa2000/124046)

d. Nimen arvellaan siirtyneen Lappiin Vojakkalasta sinne muuttaneiden **asukaiden mukana**. (hasa2000/124319)

Esimerkit 20b ja 20c ovat samasta lehtiartikkelista, ja ne kuvaavat samaa tilannetta kahden eri konstruktion avulla (20b on otsikko): ensimmäisessä grammi on essiivi- ja toisessa illatiivimuotoinen. Ne näyttävät hyvin myös sen, miten lähellä toisiaan *liikuttamis-* ja *hankkimisverbien* ympärille rakentuvat konstruktiot ovat. Käsitellessäni edellä *liikuttamisverbien* kanssa esiintyviä grammeja totesin, että 1800-luvun aineiston *viedä vankeushuoneen ovi mukaansa* -tyyppiset esimerkit vaikuttavat vierailta, eivät suorastaan kielen vastaisilta mutta hyväksyttävyyden rajoja hipovilta (esim. 9d, alaviite 14 s. 192–193). Pienen vertailun avulla on kuitenkin selvää, että ne ovat poikkeavia 1800-luvun aineiston näkökulmasta mutta eivät nykykielen kannalta. Nykykielisten esimerkkien saamiseksi tein Google-hakukoneella haun ”viedä mukaan”, jossa on *liikuttamisverbi* yhdessä illatiivisijaisen grammin kanssa. Haku tuotti noin 1 900 osu-
maa (kuten esimerkin 21).

- (21) Ruokaa voit toki viedä *mukaan*, etenkin yön pitkillä tunneilla kun kipinässä yksin istut on kiva jotain syödäkin. (<http://www.aamukampa.net/forum/viewtopic.php?t=82&start=255>, luettu 16.3.2017)

Nykykielessä näyttää siis siltä, että liikuttamisverbejä on alettu mahdollisesti produktiivisestikin käyttää myös hankkimisverbeille ominaisessa konstruktiossa (vrt. *ruokaa voit ottaa mukaan*).

4.1.6 Kokoavasti

Yhteenvetona ihmiskiintopisteisistä tapauksista voi todeta, että seuralaisuuden merkityksen ja osallistujien symmetriaeron voimakkuuden kannalta verbin tyyppi ja kiintopisteen ilmaisukeino ovat ratkaisevia. Toisin sanoen mahdollisuus ilmaista kiintopiste eri tavoin eri verbityyppien kanssa ja myös yhden verbityypin sisällä mahdollistaa seuralaissuhteen esittämisen eriasteisesti (epä)symmetrisenä. Kaikista 1800-luvun aineiston tapauksista yli puolessa ihmiskiintopisteen ilmaisee omistusliite tai teemapaiikkainen paikallissijainen nomini, mikä tarkoittaa verbin ykkösargumentin paikan varaamista kiintopisteen ilmaisimelle. Seuralaissuhde on siis varsin selvästi epäsymmetrinen kiintopisteen hyväksi silloin, kun sitä ilmaistaan konstruktioilla *jollakulla on jokin/jotakin mukana(an)*, *joku vie/tuo jonkin/jotakin mukaan* ja *joku ottaa jotakin/jonkin/jonkun mukaansa*. Grammin käytön liikeverbin yhteydessä voi puolestaan nähdä rakentavan symmetrisempää seuralaissuhdetta, koska konstruktiossa *joku liikkuu jonkun mukana* verbin ykkösargumentin paikan ottaa muuttujan ilmaisin ja kiintopisteen ilmaisin puolestaan toimii adverbiaalinen osana. Grammin sellaista käyttöä, jossa kiintopiste jää implisiittiseksi, voi puolestaan pitää kiintopistettä sivuun siirtävänä ja muuttujaa tai mahdollisesti suhteen muita ominaisuuksia korostavana. Seuralaissuhteen epäsymmetria voi väistyä esimerkiksi silloin, kun suhdetta ilmaistaan subjektittomalla rakenteella, siis esimerkiksi nollapersoonalla. Kiintopisteen ilmaisematta jättäminen nousee selvimmin esiin murreaineistossa, jossa on murrehaastattelun tekstilajin takia runsaasti nollapersoonalle tyypillisiä konteksteja.

Yksi seikka, joka vaikuttaa ihmiskiintopisteisten tapausten määrään nykykielisessä aineistossani, on tutkijan tulkinta, sillä olen erotellut instituutiot, kuten kunnat, yritykset ja valtiot, omaksi kiintopistetyypikseen, vaikka ne motivoituvat metonymiateitse ja implikoivat aina ihmisen toiminnan. Tällaisia kiintopisteitä on aineistossani kuitenkin vain 12, joten kokonaiskuvaan tyyppi ei vaikuta. Näissäkin tapauksissa yleisin verbi on *olla*, mutta lähempi tarkastelu osoittaa, että verbin ympärille rakentuva konstruktio on erilainen kuin ihmiskiintopisteisissä tapauksissa. Tämä vahvistaa sen, että instituutioiden erottaminen ihmiskiintopisteistä on perusteltu ratkaisu. Esimerkit 22a ja 22b havainnollistavat näille tapauksille ominaista konstruktioita *joku on mukana jossakin instituutiossa*:

- (22) a. Hämeen Puhelin ei ole kuitenkaan *mukana tässä* [yritys]ryhmässä, joka kaupaa Radiolinjan osakkeitaan. (hasa2000/124258)

- b. Kaupunkipuistoasiaa pohtivassa virkamiestyöryhmässä *mukana* oleva yleiskaavapäällikkö Jaakko Välimaa kertoo, että ensimmäiset kansalliset kaupunkipuistot on tarkoitus julkistaa kansallisen vihervuoden tilaisuudessa ensi kesäkuussa. (hasa2000/124191)

Tällaisten tapausten kiintopisteissä on usein mukana jonkinlainen toiminta: esimerkiksi 22b:ssä kiintopiste on virkamiestyöryhmä, mutta siitä puhutaan toiminnan (pohittimisen) näkökulmasta. Tällaisia tapauksia voikin pitää johdatuksena seuraavaksi tarkasteltaviin esiintymiin, joissa kiintopisteenä on toiminta. Näillä on valtaedustus nykykielen *mukana*- ja *mukaan*-grammien esiintymissä.

4.2 Kiintopisteenä toiminta

Nykykielen aineistossani toimintakiintopisteisiä tapauksia on yhteensä 144 grammien 229:stä seuralaisuutta ilmaisevasta esiintymästä (esim. *olla mukana projektissa, lähteä mukaan projektiin*). 1800-luvun aineistossa toimintakiintopisteet ovat sen sijaan harvinaisia: vain 10 esiintymää 390:stä. Murraineistossakaan tyyppi ei ole runsaslukuinen (13/106), mutta suhteessa kuitenkin paljon tavallisempi kuin 1800-luvun materiaalissa.¹⁸ Osa-aineistojen esiintymämäärien perusteella seuralaisuuden kuvaamista toimintakiintopisteen avulla voi pitää ihmiskiintopisteistä tyyppiä uudempana mutta ei pelkästään kirjakielisenä tyyppinä (ks. taulukkoa 4). Kiintopistesiiirtymä ihmisestä eli seuralaisuuden peruskiintopistetyypistä toimintaan on luonteva, sillä hieman samaan tapaan kuin edellä käsitellyt instituutiot myös toiminta useimmiten implikoi ihmisen läsnäolon. Useimmiten toimintakiintopiste edellyttää myös toimintakykyistä muuttujaa, ja niinpä näissä tapauksissa muuttuja onkin tavallisimmin ihminen ja toissijaisesti instituutio. Taulukosta 8 käy ilmi, millainen toimintakiintopisteen mahdollinen kielellinen ilmaus on muodoltaan ja millaisten verbien yhteydessä eri ilmaustyyppit useimmiten esiintyvät.

Taulukko 8.

Seuralaisuutta ilmaisevat *mukana*- ja *mukaan*-grammit: toimintakiintopisteiden ilmaisukeinot verbeittäin nykykielen aineistossa.

Grammin muoto	<i>mukana</i> (yht. 101)					<i>mukaan</i> (yht. 43)				
	Om.-liite	T-NP	N-gen.	Ei-T-NP	Impl.	Om.-liite	T-NP	N-gen.	Ei-T-NP	Impl.
<i>olla</i> -verbi		24		42	27					
Liikeverbit				1			4		9	8
Hankkimisverbit									3	5
Muut	1	1	1		4		1		7	6
Yhteensä	1	25	1	43	31	0	5	0	19	19

18. Esiintymät ovat samankaltaisia kuin nykykielessäkin, verbinä on *olla* ja muuttujana ihminen: *Em mie "mukan oo 'olt. /'Siin "sellases "hommas mie en oo mukan olt "yhtää.* (LA/murre/Ruokolahti)

Toimintakiintopisteisissä tapauksissa seuralaissuhde hahmottuu toisella tavalla kuin ihmiskiintopisteisissä, sillä ihmiskiintopisteisissä osallistujat ovat nimenomaan seuralaissuhteen osapuolia, joista toinen (seurattava/kiintopiste) on jollakin tavoin hallitsevassa asemassa toiseen (seuralaiseen/muuttujaan) nähden. Toimintakiintopiste sen sijaan ikään kuin sulkee kaikki osallistujat piiriinsä. Sitä voikin pitää toissijaisena kiintopisteenä (Talmy 2000: 203–214). Talmyn (mts. 203) mukaan on tavallista, että kuvattavaa tilannetta voidaan jäsentää kahden tai useammankin kiintopisteen avulla. Olen aiemminkin (Ojutkangas 2012: 173–174) Talmyn (2000: 204) esimerkkiä mukaillen havainnollistanut tätä lauseella *Jaana on Erjan edellä*. Tämän lauseen kuvauksessa tilanteessa Erja on ensisijainen kiintopiste, mutta tilanteeseen kuuluu myös toissijainen, kattavuudeltaan laajempi kiintopiste, jonka pohjalta muuttujan ja ensisijaisen kiintopisteen välinen suhde ymmärretään. Toissijaisen kiintopisteen voisi ilmaista kielellisesti esimerkiksi lisäämällä lauseeseen adverbiaalin *jonossa* tai *10 000 metrin kilpailussa*. Kulloinkin kuvattavana olevasta sijaintisuhteesta riippuu, millaisiin ensi- ja toissijaisiin kiintopisteisiin kuvaus voi tukeutua. (Vrt. Talmy 2000: 203–204, 208.) Niinpä esimerkiksi *mukana-* ja *mukaan-*grammien toimintakiintopisteiden esiintymien yhteydessä ei yleensä ilmaista ensisijaista kiintopistettä. Toimintakiintopisteen asema toissijaisena kiintopisteenä näkyy myös kiintopisteen kielellisessä ilmaisussa, sillä yleisimmät ilmaisukeinot ovat syntaktisesti ei-prominentteja, toisin sanoen ei-teemapaikkaisia tai implisiittisiä. Sanastollisesti kiintopisteen ilmaisukeinot ovat lähes yhtä usein deverbaalisubstantiiveja tai infinitiivejä (*tutkimus, teko; järjestämässä, kehittämissä*) ja johtamattomia substantiiveja (esim. *hanke, työ, politiikka*). Verbien perusteella toimintakiintopisteinen käyttö vaikuttaa varsin selkeältä: olosijainen grammi esiintyy *olla*-verbin ja tulosijainen liikeverbin tai hankkimisverbin yhteydessä. Tarkastelen näitä seuraavaksi lähemmin konstruktionäkökulmasta.

4.2.1 mukana + olla-verbi

Lähden liikkeelle *olla*-verbillisistä konstruktioista, joissa muuttuja edustuu subjektina ja toissijainen kiintopiste adverbiaalina (ks. asetelmaa 9).

M = SEURALAINEN	VERBI	GRAMMI	TOISSIJAINEN KP
Joku	on	mukana	toiminnassa.

Asetelma 9.

Toimintakiintopisteinen konstruktio, jossa on *olla*-verbi: tyyppi 1.

Kuten edellä olen esittänyt, ihmiskiintopisteisten seuralaissuhteiden kuvauksissa kiintopisteen ilmaus asettuu tyypillisesti teemapaikalle. Tämä on odotuksenmukaista, koska kyse on seuralaissuhteen dominoivasta osapuolesta, joka on ihminen – ihminen on ja pysyy puheen aiheena. Toissijaisen kiintopisteen läsnäolo tuo seuralaissuhteen kuvaukseen toisen näkökulman, sillä sen avulla on mahdollista tarkentaa eri tavoin kuvattavaan tilanteeseen ja sen osapuoliin. Tarkastellaan tätä seuraavien esimerkkien avulla, joista ensimmäisessä (23a) toimintakiintopiste on ilmaistu ei-teemapaikkaisella

elementillä, toisessa (23b) teemapaikkaisella elementillä ja kolmannessa (23c) kiintopiste jää implisiittiseksi ja konstruktio on grammialkuinen. Esimerkki 23a edustaa aineistossa yleisintä tyyppiä, joka on nostettu myös asetelmaan 9.

- (23) a. Honkanen oli *mukana* siinä **produktiossa**. (hasa2000/124196)
- b. **Photo.docin järjestelyissä** on *mukana* koko joukko valokuvataiteen keskeisiä suomalaisia vaikuttajia ja toimijoita. (hasa2000/123902)
- c. *Mukana* [**konferenssissa**] on lisäksi poliitikkoja ja diplomaatteja noin 40 maasta. (hasa2000/124161)

Informaattiorakenteeltaan esimerkit 23a–c edustavat erilaisia tyyppejä. Esimerkin 23a tyyppisissä lauseissa muuttuja edustaa tuttua tietoa ja diskurssissa seurattavaa elementtiä ja muuttujan osallisuus jossakin toiminnassa kerrotaan uutisena (vrt. ISK 2004 § 1370). Esimerkkien 23b ja 23c tyyppisissä tapauksissa taas muuttuja on korosteisesti uutta tietoa, kun lauseen teemapaikalla on kiintopisteen ilmaus tai *mukana*-grammi. Erilaisten informaattiorakenteiden takia on syytä erottaa toimintakiintopisteisistä *olla*-verbillisistä esiintymistä ainakin toinenkin konstruktio, joka on kuvattu asetelmassa 10.

TOISSIJAINEN KP	VERBI	GRAMMI	M = SEURALAINEN
Toiminnassa	on	mukana	joku/joitakin/joitakuita.

Asetelma 10.

Toimintakiintopisteinen konstruktio, jossa on *olla*-verbi: tyyppi 2.

Esimerkit 23b ja 23c ovat molemmat tulkittavissa eksistentiaalilauseiksi, mutta aineiston lähempi tarkastelu paljastaa, että sanajärjestykseltään näiden kaltaisissa tapauksissa voi myös olla kongruoiva verbi ja määräinen subjekti (esim. 24a–b). Yhteistä kaikille kiintopisteen ilmauksella tai grammilla alkaville tapauksille on lause-tyypistä riippumatta muuttujan asema uutena tietona.

- (24) a. **Suunnittelussa** ovat *mukana* kaupungin kouluvirasto, perusturva, tekninen virasto, keskushallinto, kulttuuritoimi ja terveydenhuolto. (hasa2000/124432)
- b. *Mukana* [**luentosarjassa**] ovat Jalosen ja Lundbergin lisäksi Pirkko Saisio, Risto Ahti, Agneta Ara, Arto Paasilinna, Sirkka Turka, –. (hasa2000/124317)

Kun toimintakiintopiste luo seuralaissuhteen osapuolille yhteisen kehyksen, varsinaisten osallistujien yhteistä toimijuutta voidaan ilmaista tavanomaista seuralaissuhdetta symmetrisemmin: toimijat voidaan esimerkiksi luetella rinnasteisella rakenteella, kuten esimerkissä 24b. Sen sijaan seuraavaksi tarkasteltavissa tapauksissa korostuu yhden osallistujan näkökulma.

4.2.2 *mukana* + liikeverbi

Asetelma 11 kuvaa toimintakiintopisteisiä konstruktioita, joissa käytetään liikeverbiä. *olla*-verbillisten konstruktioiden tapaan näissäkin muuttujan ilmaisin on subjektina ja toissijaisen kiintopisteen ilmaisin adverbiaalina.

M = SEURALAINEN	VERBI	GRAMMI	TOISSIJAINEN KP
Joku	lähtee	mukaan	toimintaan.

Asetelma 11.

Toimintakiintopisteinen konstruktio, jossa on liikeverbi.

Liikeverbillisillä esiintymillä on samat mahdollisuudet pelata informaatio-rakenteella kuin *olla*-verbillisilläkin, ja myös esiintymien yleisyysuhteet ovat samankaltaiset. Ei-teemapaikkaiset kiintopisteen ilmaukset ovat yleisimpiä, ja tällöin muuttuja on teemapaikalla eli varsinaisena puheen aiheena (esim. 25a). Teemapaikalla oleva kiintopisteen ilmaus taas on ollut puheenaiheena ja toimii kehyksenä uutisena kerrottavalle muuttujalle (esim. 25b). Jos konstruktio alkaa grammilla, on muuttuja jälleen uutta tietoa suhteessa puheena olleeseen kiintopisteeseen (esim. 25c).

(25) a. Vanajaveden Opisto on menossa *mukaan projektiin*, mutta työ alkaa sen osalta aivan alusta. (hasa2000/124363)

b. **Hankkeeseen** lähti *mukaan* 84 yritystä. (hasa2000/124307)

c. Hakijoiden joukossa on myös Hämeenlinna, jossa pilottikouluina ovat olleet lyseon lukio ja yhteiskoulun yläaste **hankkeen ensimmäisessä vaiheessa**. Nyt *mukaan* tulevat myös yhteiskoulun kuusi ensimmäistä luokkaa ja lukio. (hasa2000/124496)

Edellä ihmiskiintopisteisiä konstruktioita tarkasteltaessa nähtiin, että liikeverbin yhteydessä seuralaissuhde hahmottuu symmetrisempänä kuin muiden verbien yhteydessä, koska muuttuja edustuu teemapaikkaaisena subjektina ja kiintopiste adverbiaalina ja koska verbi ilmaisee muuttujan omavoimaista liikettä (tyyppi *joku liikkuu jonkun mukana*). Myös toimintakiintopisteisissä liikeverbillisissä konstruktioiden syntyy samankaltainen merkitys: konstruktioiden korostuu toimintaan mukaan menijän omavoimainen liike tai valinta toimintaan osallistumisesta. Toissijaisen kiintopisteen kehysluonne syntyy näissä tapauksissa ajallisesta suhteesta: toiminta hahmottuu olevan olemassa ennen konstruktiosta mainittuja osallistujia.

Kokoavasti voi todeta, että nykykielen aineistossani toimintakiintopisteet saavat useimmin ei-teemapaikkaaisen paikallissijaisen ilmauksen tai jäävät implisiittisiksi. Tätä voi pitää odotuksenmukaisena, koska kyse on toissijaisista kiintopisteistä. Myös teemapaikkaaisella paikallissijaisella elementillä ilmaistut kiintopisteet ovat kuitenkin mahdollisia; konstruktioero perustuu informaatorakenteen eroihin. Syntaktisesti

toimintakiintopisteiset tapaukset ovat siis suoraviivaisempia kuin ihmiskiintopisteiset: produktiivisia kiintopisteen ilmaisukeinoja ja verbityyppejä¹⁹ on vähemmän.

5 Kokoavaa tarkastelua

Tutkimukseni lähtökohtana olivat seuralaissuhteen tyypilliset ominaisuudet, ennen kaikkea osallistujien välinen symmetriaero ja se, että suhteen osallistujat tai vähintään kiintopiste ovat ihmisiä. Semantiikka kutsui analysoimaan grammien syntaksia uudella tavalla, koska *mukana*- ja *mukaan*-sanojen on mahdollista esiintyä syntaktisesti monenlaisissa asemissa. Eri syntaktisten tehtävien prominenssi kuvatun asiain-tilan tulkinnassa on hyvinkin erivahvuinen: subjekti tai muu teemapaikkainen jäsen saa kuvauksessa suuremman painoarvon kuin ei-teemapaikkainen adverbiaali.

Stolz, Stroh ja Urdze, jotka ovat keskeisiä komitatiivisten konstruktioiden tutkijoita, ovat tutkimuksissaan (2006, 2012 [2008]) tunnustaneet syntaktisen kirjon olemassaolon. Siitä huolimatta he ovat rajanneet tarkastelunsa pelkästään sellaisiin konstruktioihin, joissa läsnä ovat seuralaisuutta ilmaiseva grammi, muuttujan ilmaus ja kiintopisteen ilmaus (Stolz ym. 2006: 26.; 2012 [2008]: luku 41.1.1).

Stolzin ym. lähtökohtaa seuraten otin omassa syntaktisessa luokittelussani perustapaukseksi postpositiokonstruktion, jossa osallistujien välinen symmetriaero perustuu kiintopisteen viitepistetehtävän kautta grammin semantiikkaan eikä korostu tai laimene osallistujien ilmaisukeinon syntaktisen aseman takia (tyyppi *lapio kulki kivi-vajan mukana*). Sen sijaan aineiston tarkastelu osoitti, että grammiin liittyvä omistusliite on lähes aina samaviitteinen lauseen subjektin kanssa, jolloin kiintopiste on hyvin korostainen muuttujaan verrattuna ja symmetriaero suhteen osapuolten välillä on siten suuri (tyyppi *hän otti lapion mukaansa*). Teemapaiikalla eli syntaktisesti prominenssissä asemassa voi subjektin lisäksi olla myös paikallissijainen, usein omistajan ilmaiseva adverbiaali, ja myös tällaisissa tapauksissa osapuolten välinen symmetriaero hahmottuu selvänä (tyyppi *hänellä oli lapio mukana[an]*). Symmetriaero sen sijaan heikkenee, jos kiintopiste ilmaistaan adverbiaalina muualla kuin teemapaiikalla. Aineistosta ilmeni lisäksi, että tällaisissa esiintymissä on tyypillisesti niin sanottu toissijainen kiintopiste, joka luo yhteisen toimintakehyksen osallistujien ympärille. Symmetriaero osallistujien välillä on näissä tapauksissa pienempi kuin perustapauksena pidetyllä postpositiokonstruktiolla ilmaistussa seuralaissuhteissa (tyyppi *hän oli mukana lapiomassa*). Niissä tapauksissa, joissa kiintopistettä ei ilmaista lainkaan (tyyppi *hän oli mukana*), osallistujien symmetriaeron voi katsoa vetäytyvän kokonaan taustatiedoksi.

Seuralaisuutta ilmaiseville *mukana*- ja *mukaan*-grammeille on ominaista niiden käyttö ihmiskiintopisteiden yhteydessä. Tämä yhdistettynä grammeille ominaiseen syntaktiseen joustavuuteen kyseenalaistaa perinteisen postpositiokategorian, jonka yh-

---

19. Toimintakiintopisteitä ei juuri esiinny liikuttamisverbillisissä konstruktioissa, sillä tällaisia yhdistelmiä on aineistossani vain kolme. Lisäksi kaksi näistä edustaa poikkeuksellista kantaa myös kiintopisteen ilmaisukeinon kannalta: genetiivimuotoinen täydennys (*Kyseisenä aikana joulukuuset viedään normaalin jätekuljetuksen mukana ilman lisämaksua*. [hasa2000/124176]) ja omistusliite (*Maalausala vei Olavi Tammisen mukanaan*. [hasa2000/123935]) saavat yksittäiset esiintymänsä näistä tapauksista.

teydessä kiintopisteen ilmaissukeinoina on pidetty genetiivisijaista nominiä ja omistusliitettä. Aineiston analyysi kuitenkin osoittaa, että nämä keinot tuovat kiintopisteelle keskenään aivan erilaisen aseman. Vaikka olen aiemmissakin grammeja käsittelevissä tutkimuksissani (esim. Ojutkangas 2008, 2012) pohtinut kiintopisteen ilmaissukeinoja ja grammien syntaktista joustavuutta, ei tällainen näkökulma ole tullut esiin, koska tarkasteltavana ei ole ollut sellaisia grammeja, joiden yhteydessä omistusliitteellä ilmaistut ihmiskiintopisteet olisivat yleisiä. Laajempi omistusliitteisten grammien tutkimus olisikin tarpeen, jotta voidaan selvittää, onko kyseessä nimenomaan seuralaisuutta ilmaisevien grammien ominaisuus vai onko postposition määritelmää syytä arvioida kattavasti uudelleen.

Tutkimukseni perustuu aineistoon, jossa edustettuina ovat 1800-luvun kirjakieli, murrehaastattelut ja nykykirjakieli. Osa-aineistojani koskeva keskeinen tulos on huomattava ero kiintopistetyypeissä. 1800-luvun kirjakielen ja Lauseopin arkiston murreaineiston esiintymissä yleisin kiintopiste on ihminen, kun taas nyky-yleiskielen aineistossa kiintopisteeksi hahmottuu yleisimmin toiminta. *mukana*- ja *mukaan*-grammeilla ilmaistussa seuralaissuhteessa on siis tapahtunut selvä muutos, kun on siirrytty kahden osallistujan välisen suhteen kuvauksesta toimintakehyksen kautta kuvattuun suhteeseen.

Kiintopistetyyppi ja kiintopisteen kielellinen ilmaissukeino ovat suorassa suhteessa toisiinsa: ihmiskiintopiste ilmaistaan yleisimmin subjektin kanssa samaviitteisellä omistusliitteellä tai teemapaikkaisella paikallissijaisella elementillä ja toimintakiintopiste puolestaan ei-teemapaikkaisella paikallissijaisella elementillä. Tarkempi analyysi osoittaa, että eri ilmaissukeinot jakautuvat vielä eri verbien ympärille rakentuvien konstruktioiden kesken.

Ihmiskiintopisteisistä konstruktioista *olla*-, liikuttamis- ja hankkimisverbilliset konstruktiot kuvaavat seuralaissuhteita, joissa kiintopisteen edustaja on myös syntaktisesti dominoivassa asemassa, kun se ilmaistaan teemapaikalla. Liikeverbilliset konstruktiot eroavat muista, koska niissä subjektina on tavallisimmin muuttujan ilmaissin ja kiintopiste ilmaistaan postposition täydennyksenä eli ei-teemapaikkaisella adverbialilla. Liikeverbilliset *mukaan*-grammin esiintymät seuraavat siis tässä suhteessa prototyyppisenä pidettyä seuralaissuhteen kuvausta (Stolz ym. 2006: 26). Liikeverbillisiä konstruktioita ei kuitenkaan voi pitää *mukana*- ja *mukaan*-grammien käyttöä parhaiten edustavana tyyppinä, koska niitä on aineistossa huomattavasti muiden verbien ympärille rakentuvia konstruktioita vähemmän ja koska niissä symmetriaero perustuu vain grammien semantiikkaan eli kiintopisteen viitepistetetehtävään.

Toimintakiintopisteiset konstruktiot jakautuvat *olla*- ja liikeverbillisiin tapauksiin, joissa kiintopiste antaa muuttujalle toimintakehyksen ja joissa toimintakumppania eli ensisijaista kiintopistettä ei yleensä mainita lainkaan. Niinpä myös seuralaissuhteen symmetriaero on näissä tapauksissa taka-alalla. Kun seuralaissuhde kuvataan yhteisen toimintakehyksen kautta, on (osin implisiittiset) toimijat mahdollista nähdä jopa tasaveroisina kehyksen sisällä.

Konstruktion määritelmään (Goldberg 1995: 4; 2006: 5) kuuluu, että konstruktiolla itsellään on merkitys, joka voi erota sen muodostamasta läpinäkyvästä merkityksestä. Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa konstruktioissa on useita seikkoja, joita voi

pitää nimenomaan konstruktion semanttisena kontribuutiona. Ensinnäkin seuralaisuuden osallistujien välisen symmetriaeron toteutuminen on edellä kuvattuun tapaan konstruktiosta riippuvaista. Toiseksi seuralaisuutta ilmaisevia *mukana*-muotoja on aineistossa paljon enemmän kuin *mukaan*-muotoja, ja tämän perusteella oletin, että seuralaisuusuhde käsitteistettäisiin pääosin staattisena. Konstruktiolähtöinen tarkastelu kuitenkin osoitti oletuksen vääräksi, sillä kahteen konstruktion syntyy liikkeen implikaatio, vaikka läsnä ei ole kiintopisteen liikettä ilmaisevia kielellisiä elementtejä (*jollakulla on jokin/jotakin mukana[an]*; *joku ottaa jotakin/jonkin/jonkun mukaansa*). *mukana*- tai *mukaan*-grammin ilmaiseman seuralaisuuden osallistujien symmetriaero on herkkä konstruktiota laajemmallekin kontekstille, sillä murreaineistosta nähtiin, kuinka tekstilajin suosimat subjektittomat rakenteet tuottavat kiintopisteen implisiittiseksi jättäviä esiintymiä, nollapersoonaa ja passiivia. Lisäksi *mukaan*-grammin toimintakiintopisteisten konstruktioiden (*joku menee mukaan toimintaan*) merkitykseen kuuluu ajallinen ulottuvuus: toiminta toissijaisena kiintopisteenä hahmottuu olevan olemassa ennen kuin muuttuja tekee päätöksensä siirtyä toiminnan osallistujaksi.

Lähteet

Aineistolähteet

- Kaino/1800 = *Varhaisnykysuomen korpus*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. http://kaino.kotus.fi/korpus/1800/meta/1800_coll_rdf.xml (23.1.2015).
- hasa2000 = *Hämeen Sanomat 2000*. Suomen kielen tekstikokoelma. Helsinki: Kielipankki, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus. <https://sui.csc.fi/applications/lemmie/cgi-bin/search.cgi> (14.4.2015).
- LA = *Lauseopin arkiston kokoelmat*. Turku: Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteen laitos, suomen kielen oppiaine. <http://syntaxarchives.suo.utu.fi/> (3.2.2015).

Kirjallisuuslähteet

- CHAFE, WALLACE 1994: *Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: The University of Chicago Press.
- GIVÓN, TALMY 1984: *Syntax. A functional-typological introduction*. Volume 1. Amsterdam: John Benjamins.
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions. A Construction Grammar approach to argument structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 2005: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAGÈGE, CLAUDE 2010: *Adpositions*. Oxford: Oxford University Press.
- HASPELMATH, MARTIN 2013: Ditransitive constructions. The verb 'give'. – Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <http://wals.info/chapter/105> (15.2.2016).
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114 s. 165–195.

- HUUMO, TUOMAS 2010: Suomen väyläadpositioiden prepositio- ja postpositiokäyttöjen eroista. – *Virittäjä* 114 s. 502–561.
- 2013: *Kaiken edellä on nainen*. Suomen dynaamisten akseligrammien järjestelmä ja sen käyttö paikan ja ajan ilmauksissa. – *Sananjalka* 55 s. 7–28.
- 2015: Temporal frames of reference and the locative case marking of the Finnish adposition *ete-* 'in front of / ahead'. – *Lingua* 164 s. 45–67.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Porvoo: WSOY.
- IKOLA, OSMO 1992: Omistusliitteiden harvinaistuminen. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki & Aarre Nyman (toim.), *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotisjuhla-julkaisu* s. 176–196. Porvoo: WSOY.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JAAKOLA, MINNA 2004: *Suomen genetiivi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 995. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2016. <http://www.kielitoimistonasanakirja.fi>.
- LANGACKER, RONALD W. 2000: *Grammar and conceptualization*. Berlin: Mouton the Gruyter.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LEHIKONEN, LAILA 1980: Myötänsä myötä. – *Virittäjä* 84 s. 387–389.
- LEHISMETS, KERSTEN 2013a: Verbit ja väylät. – *Sananjalka* 55 s. 29–50.
- 2013b: *Yli, läpi, kautta*. Suomen grammirakenteiden voimadynamiikka. – *Virittäjä* 117 s. 346–371.
- LIBERT, ALAN REED 2013: *Adpositions and other parts of speech*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- NORDLUND, TARU 2011: Perustelevasta referoivaksi. Suomen partikkelin *muka* merkityksenmuutos 1800-luvun tekstiaineistojen valossa. – *Virittäjä* 115 s. 484–514.
- NORDLUND, TARU – PEKKARINEN, HELI 2014: Grammaticalisation of the Finnish stance adverbial *muka*, 'as if, supposedly, allegedly'. – Irma Taavitsainen, Andreas H. Jucker & Jukka Tuominen (toim.), *Diachronic corpus pragmatics* s. 53–76. Amsterdam: John Benjamins.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2005: Viittauskehykset ja tarkastelunäkökulma. Miten sijaintia perusakseleilla kuvataan? – *Virittäjä* 109 s. 525–551.
- 2006: Spatial axes in language and conceptualisation. The case of bidirectional constructions. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space, and person in Finnish* s. 21–39. Amsterdam: John Benjamins.
- 2008: Mihin suomessa tarvitaan *sisä*-grammeja? – *Virittäjä* 112 s. 382–400.
- 2012: Ikkuna ulos. Suomen *ulko*-grammit ja huomion ikkunoiminen. – *Virittäjä* 116 s. 169–197.
- (tulossa 2017): On the syntax of comitative constructions. The case of Finnish *mukana, mukaan* 'with, along'. – *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 8 (teemanumero Grammar in use. Approaches to Baltic Finnic).
- (tekeillä): Suomen *mukaan*-sanon kieliopillistuminen. Mallin seuraamisesta tiedon alkuperän ilmaisemiseen. Artikkelin käsikirjoitus.
- OJUTKANGAS, KRISTA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä erottaa muodot *sisällä* ja *sisässä*? ”Synonymisten” muotojen analyysi. – *Sananjalka* 52 s. 19–43.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- PÄIVIÖ, PIA 2004: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 75. Turku: Turun yliopisto.
- 2016: *Hama-sanojen funktiot lauseissa ja funktioiden muutokset Agricolan teoksista nykykieleen*. – *Sananjalka* 58 s. 49–68.
- SEPPÄLÄ, PIIA 2010: *Kautta-postposition semantiikkaa*. – *Sananjalka* 52 s. 46–66.
- SETÄLÄ, E. N. 1892: *Finska språkets satslära till läroverkens tjänst*. Helsingfors: Söderström & C:o.
- SHORE, SUSANNA 2009: Mitä tapahtui ”aina”? – *Aina*-partikkelin merkityksestä ja käytöstä Raamatun esimerkkien valossa. – *Virittäjä* 113 s. 482–507.
- SIROLA-BELLIARD, MAIJA 2011: Is there a future for the Finnish comitative? Arguments against the putative synonymy of the comitative case *-ine* and the postposition *kanssa*. – Seppo Kittilä, Katja Västi & Jussi Ylikoski (toim.), *Animacy and semantic roles* s. 135–153. Amsterdam: John Benjamins.
- 2016: *Suomen komitatiivi. -ine ja kanssa*. Acta Universitatis Tamperensis 2219. Tampere.
- SUUTARI, TONI 2006: Body-part names and grammaticalization. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space, and person in Finnish* s. 101–128. Amsterdam: John Benjamins.
- STOLZ, THOMAS – STROH, CORNELIA – URDZE, AINA 2006: *On comitatives and related categories. A typological study with special focus on the languages of Europe*. Berlin: Walter de Gruyter.
- 2012 [2008]: *Varieties of comitative*. – Andrej Malchukov & Andrew Spencer (toim.), *The Oxford handbook of case* s. 601–608. Oxford: Oxford University Press.
- Suomen kielen taajuusanasto*. Toimittaneet Pauli Saukkonen, Marjatta Haipus, Antero Niemikorpi & Helena Sulkala. Porvoo: WSOY 1979.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics*. Cambridge: MIT Press.
- TAYLOR, JOHN R. 2002: *Cognitive grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- TEERI-NIKNAMMOGHADAM, KRISTA 2016: Se on tuomiopäivä edessä. *Akseligrammien edellä ja edessä käyttö ja metaforisuus*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, Turun yliopisto.
- VILKUNA, MARIA 2000: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Edita.

SUMMARY

**Finnish *mukana* and *mukaan* 'with, along'
as comitative markers:
Grammatical roles of expressions of the landmarks,
constructions, and asymmetry between
the participants of the accompaniment relation**

The topic of this article is the syntax of Finnish comitative markers *mukana* and *mukaan* 'with, along'. Comitative markers express accompaniment relations, which are typically conceived as being asymmetrical: the accompanee (landmark) is the predominant participant, while the companion (trajector) is involved in the situation only via the accompanee (see Stolz et al. 2006: 26–27). However, markers such as *mukana* and *mukaan* are used in several syntactic constructions where the grammatical roles of expressions of the accompanees/landmarks vary. The main research question of the article is, how does the grammatical role of expression of the accompanee/landmark affect the asymmetry between the participants of the accompaniment relation.

Five syntactic construction types were analysed from a corpus data. On the basis of this study, it is shown that syntactic variation has an effect on the conceived asymmetry between the accompanee and the companion, and that syntax makes an important contribution to the semantics of comitative constructions. In strongly asymmetric accompaniment relations, a human accompanee is expressed by a possessive suffix affixed to the comitative marker, or by a clause-initial adverbial. On the other hand, the question of asymmetry contracts to the background when the accompanee is expressed by a non-clause-initial adverbial and when the accompanee is implicit, without any overt marking.

The research is based on a corpus data comprising 19th-century written Finnish, dialect interviews, and modern written Finnish. The data shows that accompaniment relations expressed by *mukana* and *mukaan* have changed: in the 19th-century and dialect data, the majority of the landmarks are humans, but in the modern data activities dominate as (secondary) landmarks.

Suomen mukana ja mukaan seuralaisuus suhteen ilmaisijoina: Kiintopisteen ilmaisukeinot, konstruktiot ja osallistujien symmetriaero

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisissa konstruktioissa suomen seuralaisuutta ilmaisevat *mukana* ja *mukaan* esiintyvät. Seuralaisuussuhteelle on tyypillistä, että suhteen osallistajat tai vähintään kiintopiste ovat ihmisiä ja että osallistujien välillä on symmetriaero: seuralainen (engl. *companion*) osallistuu tilanteeseen epäsuorasti, seurattavan (engl. *accompanee*) välityksellä. Suomen grammeille ominaiseen tapaan *mukana*- ja *mukaan*-sanoja käytetään syntaktisesti monenlaisissa asemissa siten, että kiintopisteen (seurattavan) ilmaisun tyyppi vaihtelee. Tutkimuksessa selvitetäänkin, mikä on kiintopisteen ilmaisutavan rooli siinä, miten seuralaisuussuhteen osallistujien välinen epäsymmetria hahmottuu.

Tutkimuksen syntaktisessa luokittelussa pidetään lähtökohtana postpositio-konstruktiota, jossa osallistujien välisen symmetriaeron voi katsoa perustuvan kiintopisteen viitepisteroolin kautta grammin semantiikkaan (tyyppi *lapio oli kaivajan mukana*). Symmetriaero sen sijaan voimistuu, kun kiintopiste edustuu omistusliitteen välityksellä subjektina (tyyppi *hän otti lapion mukaansa*) tai kun se ilmaistaan teemapaikalla paikallissijaisena adverbialina (tyyppi *hänellä oli lapio mukana[an]*). Symmetriaero sen sijaan heikkenee, jos (toissijainen) kiintopiste ilmaistaan adverbialina muualla kuin teemapaikalla (tyyppi *hän oli mukana kaivamassa*), ja vetäytyy taustatiedoksi, kun kiintopistettä ei ilmaista lainkaan (tyyppi *hän on mukana*).

Tutkimus perustuu aineistoon, jossa ovat edustettuina 1800-luvun kirjakieli, Lauseopin arkiston murrehaastattelut ja nykykirjakieli. Aineisto osoittaa, että *mukana*- ja *mukaan*-grammeilla ilmaistuissa seuralaisuussuhteissa on tapahtunut muutos: 1800-luvun kirjakielen ja pääosin 1960-luvulla tallennetun murreaineiston esiintymissä yleisin kiintopiste on ihminen, kun taas nykykirjakielen aineistossa kiintopisteeksi hahmottuu tyypillisimmin toiminta. Kiintopisteen semanttinen tyyppi ja sen kielellinen ilmaisukeino ovat suorassa suhteessa toisiinsa. Ihmiskiintopiste ilmaistaan yleisimmin subjektin kanssa samaviitteisellä omistusliitteellä tai teemapaikkaisella paikallissijaisella elementillä ja toimintakiintopiste puolestaan ei-teemapaikkaisella paikallissijaisella elementillä. Eri ilmaisukeinot jakautuvat eri verbien ympärille rakentuvien konstruktioiden kesken. Tutkimuksen perusteella voi todeta, että esiintymäkonstruktiolla on merkittävä rooli siinä, millaista seuralaisuutta *mukana*- tai *mukaan*-grammilla kuvataan.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@utu.fi